משנה · אחרונים · עיקר תוספות יום טוב · סדר נזיקין

עיקר תוספות יום טוב על משנה סנהדרין

משולם בן יואל כץ, רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עיקר תוספות יום טוב על משנה סנהדרין

משולם בן יואל כץ, רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עיקר-תוספות-יום-טוב-על-משנה-סנהדרין/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 39-202611200317v של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ג 5
משנה ד 6
משנה ה 6
משנה ו 7
פרק ב 8
משנה א 8
משנה ב 9
משנה ג 9
משנה ד 9
משנה ה 10
פרק ג 10
משנה א 10
משנה ב 11
משנה ג 12
משנה ד 12
משנה ה 13
משנה ו 13
משנה ז 13
משנה ח 14
פרק ד 14
משנה א 14
משנה ב 15
משנה ג 15
משנה ד 16
משנה ה 16
פרק ה 17
משנה א 17
משנה ב 17
משנה ג 18
משנה ד 18
משנה ה 18
פרק ו 19
משנה א 19
משנה ב 20
משנה ג 20
משנה ד 20
משנה ה 20
משנה ו 21
פרק ז 21
משנה א 21
משנה ב 21
משנה ג 22
משנה ד 22
משנה ה 23
משנה ו 23
משנה ז 24
משנה ח 24
משנה ט 24
משנה י 25
משנה יא 25
פרק ח 26
משנה א 26
משנה ב 26
משנה ד 26
משנה ה 27
משנה ו 27
משנה ז 27
פרק ט 27
משנה א 27

משנה ב 28
משנה ג 28
משנה ד 28
משנה ה 29
משנה ו 29
פרק י 30
משנה א 30
משנה ב 30
משנה ג 30
משנה ד 31
משנה ה 31
משנה ו 32
פרק יא 32
משנה א 32
משנה ב 33
משנה ג 33
משנה ד 34
משנה ה 34
משנה ו 34

פרק א

משנה א

א כְּלוֹמַר דֵּאלֹהִים דִּכְתִיב גַּבֵּי שׁוֹמְרִים הָוֵי כְּאִלּוּ כְּתוּבִים גַּם כֵּן בְּפָרָשַׁת אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה, דְּעָרוּב פָּרָשִׁיּוֹת כָּתוּב כָּאן כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא:

ב שֶׁזֶּה טוֹעֲנוֹ שֶׁשָּׁלַח יָד בְּפִקָּדוֹנוֹ, דְּהַיְנוּ גְּזֵלוֹת. אֲבָל לָוָה וְלֹא שִׁלֵּם לֹא מִקְּרֵי גַּזְלָן, דְּמִלְוָה לְהוֹצָאָה נִתְּנָה. וֵאלֹהִים מַשְׁמַע לְשׁוֹן שְׁרָרָה וְרַבָּנוּת. כְּדִמְתַרְגְּמִינַן רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה (שְׁמוֹת ז) לְשׁוֹן רַבָּנוּת. רַשְׁ"י:

ג **וַחֲבָלוֹת**. נִרְאֶה לְרַבֵּנוּ תָּם דְּכֹפֶר וּשְׁלֹשִׁים דְּעֶבֶד וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי אֲבָרִים דְּעֶבֶד, בִּכְלַל חֲבָלוֹת. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ד דְּשׁוֹר הַמּוּעָד דְּאָמְרָן דְּלָאו דְּשֵׁן וְרֶגֶל אֶלָּא דְּקֶרֶן דְּלֹא מַגְּבִין בְּבָבֶל שֶׁאֵין מֻמְחִין. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ב

ה דְּאֵין צָרִיךְ לְעַבֵּר הַחֹדֶשׁ אֶלָּא כִּי מְקֻדָּשׁ יוֹם שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד מְמֻלָּא מֵעַבֵּר הַחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר. דְּיוֹם שְׁלֹשִׁים בָּתְרֵיהּ שְׁדֵית לֵיהּ. רַשְׁ"י. אֲבָל בְּעִבּוּר שָׁנָה לֹא סַגִּי בְּלֹא אֲמִירָה, דְּצָרִיךְ שֶׁיֹּאמְרוּ שֶׁתְּהֵא הַשָּׁנָה מְעֻבֶּרֶת. תּוֹסְפוֹת, וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ו הַתְּקוּפָה, בֵּין עַל תְּקוּפַת תַּמּוּז שֶׁמִּתְעַכֶּבֶת וְנִמְשֶׁכֶת, שֶׁאֵין תְּקוּפַת תִּשְׁרֵי נוֹפֶלֶת עַד עֲבֹר הֶחָג, מְעַבְּרִין, דְּנָפְקָא לָן מִקְּרָא וְחַג הָאָסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה. בֵּין עַל תְּקוּפַת טֵבֵת שֶׁנִּמְשָׁךְ זְמַנָּהּ עַד טז בְּנִיסָן שֶׁהֶבָאַת עֹמֶר דִּילַהּ בְּתוֹךְ תְּקוּפַת טֵבֵת, מְעַבְּרִין. וְעַל הָאָבִיב, אִם לֹא בָּשְׁלָה הַתְּבוּאָה מְעַבְּרִין, דִּקְרָא כְּתִיב בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב. וְעַל פֵּרוֹת הָאִילָן [אִם] מִתְאַחֵר בְּשׁוּלָם יוֹתֵר מִזְּמַן הָעֲצֶרֶת מְעַבְּרִין, שֶׁעֲצֶרֶת זְמַן הַבִּכּוּרִים כּוּ'. רַשְׁ"י:

ז וְלֹא אִתְפְּרֵשׁ טַעֲמָא מַאי. וְאֶפְשָׁר לִי לוֹמַר כְּדֵי לְעוֹרֵר הַבְּרָכוֹת לְהַשְׁלִים הַמְכֻוָּן שֶׁמְּעַבְּרִין לִהְיוֹת הָאָבִיב וְהַפֵּרוֹת וְהָאָסִיף בִּזְמַנָּן. וּמְצִינוּ כַּיּוֹצֵא בָּזֶה שֶׁמְּעוֹרְרִין זְכוּת הָאָבוֹת בְּהַזְכָּרַת שְׁאֵלָה עַד שֶׁבְּחֶבְרוֹן:

משנה ג

ח וְיָהִיב לֵיהּ רְשׁוּתָא [לְמֵידַן דִּינֵי קְנָסוֹת]. גְּמָרָא:

ט שֶׁאִם לֹא תֹּאמַר כֵּן אִי אֶפְשָׁר שֶׁתִּמְצָא בֵּית דִּין הַגָּדוֹל לְעוֹלָם, לְפִי שֶׁנִּצְטָרֵךְ שֶׁיִּהְיֶה כָּל אֶחָד מֵהֶם סָמוּךְ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִעֵד שֶׁיָּשׁוּבוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְאָשִׁיבָה שׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה וְגוֹ' כּוּ'. עַד כָּאן לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁוֹ. וּבְחִבּוּרוֹ סִיֵּם, וְהַדָּבָר צָרִיךְ הֶכְרֵעַ. וְנִרְאֶה לִי, לְפִי שֶׁאֶפְשָׁר לִדְחוֹת הָרְאָיָה, שֶׁהֲרֵי יִעֵד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ גַּם כֵּן הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ

לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא כוּ', וְהוּא סָמוּךְ בְּלִי סָפֵק וְיָכוֹל לִסְמֹךְ בְּצֵרוּף שְׁנַיִם. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

י **וַעֲרִיפַת**. עֲרִיפָה לָאו דַּוְקָא, דִּמְדִידָה הוּא דְּהַוְיָא בִּשְׁלֹשָׁה. תּוֹסָפוֹת:

יא תֵּימַהּ, שֶׁזֶּה הַכָּתוּב בִּסְמִיכַת זְקֵנִים לְפַר הֶעְלֵם דָּבָר כָּתוּב, אֲבָל בְּעֶגְלָה נָפְקָא לָן מִדִּכְתִיב זְקֵנֶיךָ. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

יב **וְהַמְּאוּנִין בִּשְׁלֹשָׁה**. דְּכָל דְּתַקּוּן רַבָּנָן כְּעֵין דְּאוֹרַיְתָא תַּקּוּן. וּמֵאוּנִין דְּרַבָּנָן, דִּמְדְּאוֹרַיְתָא אֲפִלּוּ מֵאוּן לֹא בַּעְיָא, דְּאֵין קִדּוּשֵׁי קְטַנָּה כְּלוּם אֶלָּא אִם כֵּן קִדְּשָׁהּ אָבִיהָ. דִּכְתִיב אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ. רַשְׁ"י:

יג **בִּשְׁלֹשָׁה**. דְּמָמוֹנָא הוּא:

יד סְבָרָא הוּא, מַה לִּי עִיּוֹלֵי מַה לִּי אַפּוֹקֵי, אַפּוֹקֵי מַאי טַעֲמָא, דִּלְמָא טָעֵי, עִיּוֹלֵי נַמִּי דִּלְמָא טָעֵי. גְּמָרָא:

טו וְהוּא הַדִּין נַמִּי דְּפָלֵיג אַהֶקְדֵּשׁוֹת, דִּבְהוּ נַמִּי כֹּהֵן כְּתִיב:

טז וּבְפֶרֶק ד' דִּמְגִלָּה מִשְׁנָה ג' פֵּרֵשׁ הַר"ב, אִם בָּא לִפְדּוֹתָן. וְכֵן פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י. וְהָכִי מִסְתַּבְּרָא:

משנה ד

יז **תַּהֲרֹגוּ**. בְּנִרְבָּע כְּתִיב. רַשְׁ"י. וּכְלוֹמַר דְּאִתַּקַּשׁ לְאִישׁ:

יח דְּלֵיכָא לְמֵימַר דִּקְרָא כְּפְשָׁטֵיהּ לְחַיֵּב מִיתָה לִבְעָלָיו, דְּהָא אָמַר קְרָא מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה רֹצֵחַ הוּא, עַל רְצִיחָתוֹ אַתָּה הוֹרְגוֹ וְאִי אַתָּה הוֹרְגוֹ עַל רְצִיחַת שׁוֹרוֹ. גְּמָרָא:

יט **הַזָּאֵב כוּ**'. שֶׁהֵמִיתוּ אָדָם וְנִדּוֹנִין בְּסִקִילָה כְּשׁוֹר. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

כ **זָכָה**. לַשָּׁמַיִם. (צְדָקָה עָשָׂה. רַשְׁ"י). דְּלֵיכָא לְמֵימַר לְעוֹרָן, דְּכֵיוָן שֶׁהֵמִיתוּ אָדָם שַׁוִּינְהוּ רַבָּנָן (דְּלֹא הִצְרִיכוּ לְדוֹנָן בְּבֵית דִּין) כְּמַאן דְּנִגְמַר דִּינַיְהוּ, וְאִסּוּרֵי הֲנָאָה נִינְהוּ. גְּמָרָא:

משנה ה

כא פֵּרוּשׁ, עֲלֵיתוֹ הוּא דַּהֲוֵי בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד, אֲבָל מִיתָתוֹ בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה כִּשְׁאָר דִּינֵי נְפָשׁוֹת, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא. וּפֵרֵשׁ רַשְׁ"י דְּהָא לֹא תָנֵי לֵיהּ בְּמַתְנִיתִין. וּמִשּׁוּם דְּגָמְרוֹ לֹא הָיָה בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד, לְהָכִי לֹא תָנֵי הַמְרָאָתוֹ וְכֵן מִיתָתוֹ, וְאַף עַל גַּב דְּדָוְקָא בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

כב שֶׁהוּא הָיָה דָּן קֹדֶם מִנּוּי הַסַּנְהֶדְרִין כָּל מַה שֶּׁהָיוּ הַסַּנְהֶדְרִין דָּנִין אַחַר כָּךְ, וְלֹא נִתְמַנּוּ הַסַּנְהֶדְרִין אֶלָּא לְהָקֵל מֵעָלָיו. וְרַשְׁ"י פֵּרֵשׁ שֶׁהָיָה שׁוֹפֵט וְדָן עַל פִּי הַדִּבּוּר וְשָׁקוּל כוּ':

כג וּבְסַנְהֶדְרִין כָּתַב הָרַ"ב כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּמִשָּׁה, וְאַף עַל גַּב דְּלֹא כְתִיב וְכֵן תַּעֲשׂוּ, מִשּׁוּם דְּהָכָא מְרַבִּינַן נַמִּי מֶלֶךְ וְנָבִיא כִּדְאִיתָא פֶּרֶק ב' דִּשְׁבוּעוֹת. וְלֹא תָנֵי לְהוּ הָכָא, דְּלֹא חָשֵׁיב

אֶלָּא מִלֵּי דְּסַנְהֶדְרִין. תּוֹסָפוֹת. וְכֵן צָרִיךְ לוֹמַר בְּמַלְחֶמֶת הָרְשׁוּת דְּלֹא תָּנֵי הָכָא מֶלֶךְ. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

כד **סַנְהֶדְרִיּוֹת לַשְּׁבָטִים**. שֶׁנֶּאֱמַר [דְּבָרִים טז] שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ לִשְׁבָטֶיךָ:

כה וַאֲפִלּוּ הָכִי אִצְטְרִיךְ לְעֵיל לְמֵעוּטֵי שֵׁבֶט. כְּגוֹן אִם יֵשׁ בְּעִיר אַחַת מִשְּׁנֵי שְׁבָטִים. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

כו הָרַמְבַּ"ם. וְכָתַב הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה דְּאַף עַל גַּב דְּלֹא קָיְמָא לָן כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּדָרֵישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא, רְאֵה רַבֵּנוּ לְכָתְבוֹ, שֶׁזֶּה טַעַם מִתְקָרֵב אֶל הַשֵּׂכֶל וְאֵין בּוֹ נַפְקוּתָא לְדִינָא:

כז **וְלֹא שָׁלֹשׁ**. דִּכְתִיב עָרֶיךָ, הֲרֵי שְׁתַּיִם אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם אַחַת, אַחַת וְלֹא שָׁלֹשׁ. וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת, אִית לְהַקְשׁוֹת דִּלְשִׁתּוּק מֵאַחַת וַאֲנָא יָדַעְנָא מֵעָרֶיךָ שְׁתַּיִם וְלֹא שָׁלֹשׁ, דְּתַפְסָתְּ מֵעֵט תְּפַסְתְּ:

כח **אַחַת כּוּ**'. לְדַעַת הָרַ"ב וְהָרַמְבַּ"ם דְּמַחְמִירִין לַעֲשׂוֹת בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת וְגַם בִּשְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה בָּתֵּי דִינִין, נִרְאֶה לִי דְּתָנָא אַחַת לְאַשְׁמְעִינַן שְׁתַּיִם דּוּמְיָא דְאַחַת, דְּאַף עַל גַּב שֶׁהֵן כְּאַחַת שֶׁמְּקֹרָבִים עַל הַסָּפָר שֶׁבֵּין גָּלִיל לִיהוּדָה אַחַת מִזֶּה וְאַחַת מִזֶּה, עוֹשִׂין. וְדַוְקָא שְׁתַּיִם, אֲבָל שָׁלֹשׁ בִּכְהַאי גַּוְנָא לֹא, וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ו

כט וּכְשֶׁהוּא עִמָּם לֵיכָּא לְמֵימַר שֶׁיְּהֵא שָׁקוּל כְּשִׁבְעִים וְאֶחָד וּלְדוֹרוֹת לְבַעֵי שִׁבְעִים וְשִׁבְעִים וְאֶחָד, דְּלֵיכָּא לְמֵימַר שָׁקוּל אֶלָּא כְּשֶׁהוּא לְבַדּוֹ עוֹמֵד כְּנֶגֶד כֻּלָּם. עַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

ל מְיֻחָסִין וּמְנֻקִּים מִמּוּם. רַשִׁ"י. וְרַבֵּנוּ, מְוּהָקֵל מֵעָלֶיךָ וְנִשְׁאוּ אִתְּךָ נָפְקָא לְהוּ. גְּמָרָא. וְאִם תֹּאמַר מִכָּל מָקוֹם תֵּיפּוּק לֵיהּ דְּאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל, וְכֵן נַמִּי לְרַבֵּנוּ לְמָה לִי קְרָא. וּבַגְּמָרָא דַּף ג' עַמּוּד ב', אֵימַר דְּשָׁמַעְתְּ לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה (דְּלֹא סְבִירָא לֵיהּ אֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל) בְּסַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה דִּכְתִיבִי קְרָאֵי (לְקַמָּן בְּשִׁלְהֵי פְּרָקִין. רַשִׁ"י) כּוּ'. וְלוּלֵי דְּמִסְתְּפֵינָא הֲיִיתִי אוֹמֵר דְּצָרִיךְ לוֹמַר דִּכְתִיבִי בַּקְּרָא, וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ, דִּבְהֶדְיָא כְּתִיבִי בַּקְּרָא שִׁבְעִים אִישׁ, וּנְחֵית לְמִנְיָנָא, וְדָרֵישׁ אִתְּךָ בְּדוֹמִים לָךְ, וּלְהָכִי נַמִּי רַבָּנָן בָּעוּ קְרָא, דְּמִנְיָנָא לָאו דַּוְקָא. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

לא **וְאֵין כּוּ**'. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לִנְטֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת, הַתּוֹרָה אָמְרָה עֲשֵׂה לְךָ בֵּית דִּין נוֹטֶה. גְּמָרָא:

לב **עוֹד אֶחָד**. סוֹף סוֹף לְרָעָה עַל פִּי שְׁנַיִם לֹא מַשְׁכַּחַת לַהּ, אִי אַחַד עָשָׂר מְזַכִּים וּשְׁנַיִם עָשָׂר מְחַיְּבִים אַכַּתִּי חַד הוּא, אִי עֶשְׂרָה מְזַכִּין וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר מְחַיְּבִין תִּלְתָא הֲווּ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ אִי אַתָּה מוֹצֵא אֶלָּא בְּמוֹסִיפִין, דְּעוֹשִׂין בֵּית דִּין שָׁקוּל לְכַתְּחִלָּה. וְקָא מַשְׁמַע לָן דְּאוֹתוֹ

שֶׁאוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ כְּמַאן דְּלֵיתָא, וְאִי אֲמַר מִלְּתָא לֹא שָׁמְעִינַן לֵיהּ. פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י בֵּין לְזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה. וְכֵן דַּעַת הָרַאֲבַ"ד. אֲבָל הָרַמְבַּ"ם לֹא כָתַב אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְלַמֵּד חוֹבָה כוּ'. וְעוֹד נִפְלְאתִי שֶׁבְּסוֹף פֶּרֶק ה' שָׁנִינוּ כְּשֶׁהוֹסִיפוּ עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד, שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה מְזַכִּין וּשְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה כוּ', שְׁמַע מִנַּהּ דְּמָצֵי לְמִהְדַּר בֵּיהּ זֶה שֶׁאָמַר אֵינִי יוֹדֵעַ, וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

לג דְּקַיְמָא לָן כָּל כְּרַךְ שֶׁאֵין בּוֹ עֲשָׂרָה בַּטְלָנִים נִדּוֹן כִּכְפַר:

לד כְּלוֹמַר שֶׁאִם הָאֶחָד מַלְקֶה יָכוֹל הַשֵּׁנִי לְהַזְמִין. וְהוּא הַדִּין אִפְּכָא:

לה דְּאִם לֹא כֵּן אֶת מִי הֵם דָּנִים:

לו שֶׁיִּתְיָרְאוּ הָעֵדִים לְהָעִיד שֶׁקֶר, שֶׁלֹּא יְזוֹמוּ:

לז שֶׁמָּא יִתְחַיֵּב בַּעַל דִּין עַל פִּי עֵדִים וְיִשְׁכֹּר שְׁנַיִם לַהֲזַמָּן. וּלְפִיכָךְ צָרִיךְ שְׁנַיִם אֲחֵרִים בָּעִיר שֶׁיִּתְיָרְאוּ אֵלּוּ מֵהֶם, אִם נָבֹא לְהָזִים הָעֵדִים יָבֹאוּ אֵלּוּ וְיָזִימוּ אוֹתָנוּ:

לח (לְמוּל תִּינוֹקוֹת):

לט לִכְתֹּב סְפָרִים. כָּל זֶה מְפֹרוּשׁ רַשְׁ"י:

פרק ב

משנה א

א **וְדָנִין כוּ'**. פְּשִׁיטָא (אַטוּ מִשּׁוּם חֲשִׁיבוּתוֹ מִגְרַע גָּרַע, וְכֵיוָן דְּדָן אֵיהוּ נַמִּי דָּנִין אוֹתוֹ מִשּׁוּם הִתְקוֹשְׁשׁוּ וְקוֹשׁוּ. תּוֹסָפוֹת). אַיְדֵי דְּקָא בָּעֵי לְמִתְנֵי מֶלֶךְ לֹא דָן וְלֹא דָנִין אוֹתוֹ, תָּנֵי נַמִּי כֹּהֵן גָּדוֹל. וְאִי בָּעֵית אֵימָא הָא קָא מַשְׁמַע לָן דְּכָל שְׁאָר דִּינִין חוּץ מִדִּינֵי נְפָשׁוֹת דָּן וְדָנִין אוֹתוֹ כְּהֶדְיוֹט בִּשְׁלֹשָׁה כוּ'. גְּמָרָא:

ב **מֵעִיד**. דַּוְקָא כְּשֶׁהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב שָׁם, שֶׁאִם הַכֹּהֵן גָּדוֹל יוֹדֵעַ עֵדוּת לְבָנוֹ הוֹלֵךְ הַמֶּלֶךְ לְשָׁם מִשּׁוּם יְקָרָא דְּכֹהֵן גָּדוֹל, וְקָא אָתֵי וּמַסְהִיד. אֲבָל בְּלָאו הָכִי אֵינוֹ מֵעִיד, דְּזִילוּתָא הוּא לְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁיָּבֹא וְיָעִיד, דְּתַנְיָא וְהִתְעַלַּמְתָּ, פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם, כְּגוֹן זָקֵן וְאֵינוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ. גְּמָרָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ג מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא לֵיהּ דְּאִי הָכִי אֲפִלּוּ לְבֵיתוֹ נַמִּי לֹא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ד גְּמָרָא. וּפֵרוּשׁ בֵּינוֹ, רְצוֹנוֹ לוֹמַר בֵּין עַצְמוֹ שֶׁהוּא הַמְמֻנֶּה לְבֵין הָעָם:

ה דְּאִלּוּ בְּיוֹם אַחֵר אֵין מְצָוָה בְּכֹהֵן גָּדוֹל דַּוְקָא וְרִשַּׁאי כֹּהֵן הֶדְיוֹט לַעֲבֹד אִם אֵרַע פְּסוּל בְּכֹהֵן גָּדוֹל וְאֵין צָרִיךְ לְהַמְמֵנָּה:

ו **הַסַּפְסָל**. הוּא כִּסֵּא קָטָן. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ב

ז כְּמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בְעַבְדּוֹ שֶׁל יַנַּאי הַמֶּלֶךְ שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, שִׁלְּחוּ לוֹ לְבֹא וְלַעֲמֹד בִּפְנֵי סַנְהֶדְרִין כְּדִכְתִיב [שְׁמוֹת כא] וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְעַבְדּוֹ כְּמָמוֹנוֹ דָמֵי, וּכְשֶׁבָּא וְיָשַׁב אָמְרוּ לוֹ עֲמֹד, שֶׁנֶּאֱמַר [דְּבָרִים יט] וְעָמְדוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים, וְלֹא רָצָה כוּ' וְאֵרַע תְּקָלָה שֶׁמֵּתוּ הַסַּנְהֶדְרִין עַל יְדֵי שֶׁהֶעֱנִישָׁם שִׁמְעוֹן בֶּן שָׁטָח, עַל שֶׁכָּבְשׁוּ פְּנֵיהֶם בַּקַּרְקַע מִיִּרְאָתָם אֶת יַנַּאי הַמֶּלֶךְ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ח וְאִי לֹא דָיְנִינַן לְהוּ הֵיכִי דָנִין, הָא כְתִיב [צְפַנְיָה ב] הִתְקוֹשְׁשׁוּ וְקוֹשׁוּ. גְּמָרָא. וְכֵיוָן שֶׁהַזְכִּיר הַכָּתוּב בָּהֶם דִּינוּ לַבֹּקֶר, כְּשֶׁגָּזְרוּ לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא עַל הַמְּלָכִים הָעוֹמְדִים מִבֵּית יִשְׂרָאֵל, אֲבָל לֹא קָאֵי עַל בֵּית דָּוִד, כְּדֵי שֶׁלֹּא לַחֲלֹק עַל הַכָּתוּב בָּהֶם. כֶּסֶף מִשְׁנֶה:

ט **לֹא מֵעִיד כוּ'**. מֵאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה עַצְמוֹ שֶׁהָיָה עַל יְדֵי קַבָּלַת עֵדוּת בִּפְנֵי יַנַּאי הַמֶּלֶךְ וְלֹא רָצָה לַעֲמֹד. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

י **וְלֹא חוֹלְצִין כוּ'**. מִפְּנֵי שֶׁאֲסוּרָה לְנָשֵׂא. רַשִׁ"י:

יא **שֶׁנֶּאֱמַר שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ, שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ**. וְרַבִּי יְהוּדָה, מִצְוָה שֶׁאנִי. גְּמָרָא:

יב וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ"ם. וְלֹא מָצִינוּ אֶלָּא כָּל שֶׁאֵינוֹ עוֹלֶה לְיִבּוּם אֵינוֹ עוֹלֶה לַחֲלִיצָה. וְרַשִׁ"י פֵּרֵשׁ הַטַּעַם דְּאֵינוֹ מְיַבֵּם שֶׁגְּנַאי לוֹ לָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו:

משנה ג

יג **לֹא הָיָה כוּ'**. וְצָרֵךְ שָׁעָה הָיָה מִפְּנֵי שְׁלוֹם הַמַּלְכוּת כוּ'. אֲבָל בְּלֹא טַעֲנָה זוֹ אִם רָצָה אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. כֶּסֶף מִשְׁנֶה:

משנה ד

יד **וּמוֹצִיא כוּ'**. מַשְׁמַע דְּבֵית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד לְבַדָּם אֵין לָהֶם כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חַיִל לְהוֹצִיאָם לְמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת אֶלָּא בְמַאֲמַר הַמֶּלֶךְ, דְּאִי אָמְרִתְּ שֶׁאֵין לַמֶּלֶךְ בָּזֶה שׁוּם מַעֲלָה אִם כֵּן לְמַאי תְּנִינַן הָכָא גַּבֵּי מַעֲלוֹתָיו שֶׁל מֶלֶךְ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

טו **אֵין כוּ'**. אֶלָּא כְּפִי מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ, אֵינוֹ מְעַקֵּם הַדְּרָכִים מִפְּנֵי כַּרְמוֹ שֶׁל זֶה אוֹ מִפְּנֵי שָׂדֶה שֶׁל זֶה, אֶלָּא הוֹלֵךְ בְּשָׁוֶה. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

טז פֵּרוּשׁ, וְאוֹתוֹ הַמָּחֳצָה הָיָה בּוֹרֵר הַיָּפֶה שֶׁבִּשְׁנֵי הַחֲצָיִין. וְזֶה לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם, וְהוּא נוֹטֵל מָחֳצָה בָּרֹאשׁ. וּבַגְּמָרָא עוֹד, דְּאוֹצְרוֹת מְלָכִים כֻּלָּם לַמֶּלֶךְ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יז **וּבִלְבַד כוּ'**. דְּהָא קְרָא קָאֲמַר וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ. גְּמָרָא:

יח **אֶפִלּוּ אַחַת כוּ'**. דְּמִכְּדֵי בְּעָלְמָא דָּרְשִׁינַן טַעֲמָא דִּקְרָא, אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים וְלִשְׁתּוֹק, וַאֲנָא אֲמִינָא מַה טַּעַם לֹא יַרְבֶּה, מִשּׁוּם דְּלֹא יָסוּר. לֹא יָסוּר לָמָּה לִי, אֶלָּא אֶפִלּוּ אַחַת וּמְסִירָה. גְּמָרָא:

יט **כְּדֵי מָרְכַּבְתּוֹ כו' אַסְפַּנְיָא**. בַּגְּמָרָא יָלִיף לְהוּ מִקְּרָאֵי. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כ וְכָתַב הָעָרוּךְ, שֶׁבִּלְשׁוֹן יָוָן קוֹרִין לְהוֹצָאָה אַפְּסַנְיָא:

כא שֶׁנֶּאֱמַר [דִּבְרִים לא] וְעַתָּה כִּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה (וְכָל הַתּוֹרָה בְּמַשְׁמַע, דְּאֵין כּוֹתְבִין הַתּוֹרָה פָּרָשִׁיּוֹת פָּרָשִׁיּוֹת. הָרַמְבַּ"ם). וּבְמֶלֶךְ כְּתִיב [שָׁם יז] וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה, שְׁתַּיִם בְּמַשְׁמַע. גְּמָרָא:

כב **בַּדִּין**. [אִם הוּא רָאוּי כְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד, אִי נַמִּי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל] קֹדֶם הַתַּקָּנָה. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ה

כג **בְּשַׁרְבִיטוֹ**. וְלֹא בְּכִתְרוֹ וְלֹא בְּאֶחָד מִכָּל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ. הָרַמְבַּ"ם. וּבְשַׁרְבִיטוֹ כְּדִכְתִיב [אֶסְתֵּר ד] מֵאֲשֶׁר יוֹשִׁיט לוֹ הַמֶּלֶךְ אֶת שַׁרְבִיט הַזָּהָב:

פרק ג

משנה א

א **זֶה בּוֹרֵר לוֹ אֶחָד**. וְהָא דְכָתַב הָר"ב בְּרֵישׁ פֶּרֶק קַמָּא, דִּשְׁלֹשָׁה הֶדְיוֹטוֹת כּוֹפִין לָדוּן בְּפָנֵיהֶם, מַיְרֵי בְּמָסָרֵב וְאֵינוֹ רוֹצֶה לָדוּן כְּלָל. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ב רַשִׁ"י. וּפֵרֵשׁ הָרֹא"שׁ דִּרְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁסּוֹבֵר כָּךְ שֶׁיַּהֲפֹךְ בִּזְכוּתוֹ יוֹתֵר מִבִּזְכוּת הָאַחֵר, וּמִתּוֹךְ כָּךְ צָיְתֵי לְדִינֵיהוּ. אֲבָל הַדַּיָּן עַצְמוֹ חָלִילָה לְמִצֹּא סְנָרָא לְזַכּוֹתוֹ אִם לֹא שֶׁיֵּרָאֶה לוֹ דִּין גָּמוּר. אֲבָל אִם הָיָה יָכוֹל לְהַטְעוֹת אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁיְּקַבֵּל אֶת סְנָרָתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְסֻפָּק בָּהּ, הוּא בִּכְלַל מַשֶּׂה מִשְׁפָּט. אֲבָל דַּעַת הָר"ב מִתּוֹךְ שֶׁזֶּה בּוֹרְרוֹ מֵבִין דְּבָרָיו לַאֲשׁוּרוֹ כוּ' נִמְצָא שֶׁלֹּא יִשָּׂאֵר שׁוּם צַד זְכוּת נֶעְלָם מֵעֵינֵי הַדַּיָּנִים שְׁנֵיהֶם, וְהַשְּׁלִישִׁי שׁוֹמֵעַ מַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁל שְׁנֵיהֶם וּמַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם וְיוֹצֵא הַדִּין לַאֲמִתּוֹ. עַד כָּאן:

ג וּבַגְּמָרָא מַסְקִינַן דְּכֻלֵּי עָלְמָא דַּעַת הַדַּיָּנִים בְּעִינַן שֶׁיְּבָרְרוּ מִי שֶׁיֵּשֵׁב עִמָּהֶן אָדָם הָגוּן, וְכִי פְּלִיגֵי בְּדַעַת בַּעֲלֵי דִינִין, רַבִּי מֵאִיר סָבַר דַּעַת בַּעֲלֵי דִינִין נַמִּי בָּעִינַן כוּ':

ד **פּוֹסֵל דַּיָּנוֹ**. בַּגְּמָרָא, כֹּל כְּמִנְיֵהּ דְּפָסֵיל דַּיָּנֵי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁבְּסוּרְיָא שָׁנוּ, שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת שֶׁאֵין יוֹדְעִין דִּבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא שֶׁהֻרְגְּלוּ לָדוּן. וְרַבִּי מֵאִיר יָהֵיב לְהוּ דִּין יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת, וְיָכוֹל לְפָסְלָן. וְרַבָּנָן סָבְרֵי כֵּיוָן שֶׁהִמְחוּם רַבִּים עֲלֵיהֶם לֹא כֹּל הֵימֶנּוּ לְפָסְלָן, וַעֲדִיפֵי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. אַחֲרוֹנִים:

ה זֶה הוּא לְשׁוֹן רַשִׁ"י בְּאוֹקִימְתָּא קַמַּיְתָא. אֲבָל בַּמַּסְקָנָא כָּתַב לֹא אָדוּן לְפָנָיו:

ו וַאֲפִלּוּ נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ז וְקַיְמָא לָן כְּמַאן דְּדָאֵין דִּינָא דְגַרְמֵי:

ח וְלֹא יָדַע שֶׁכְּבָר פָּשַׁט הַמַּעֲשֶׂה בְּכָל הָעוֹלָם כְּדִבְרֵי הָאֶחָד. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ט וְחוֹזֵר וְנוֹטֵל כו' בְּמִכָּל שֶׁכֵּן מֵהָא דִּלְקַמָּן:

י נָפְקָא מִנַּיהּ לְעִנְיַן זְמָן. אִי נַמִּי זְמִנִּין דְּלֵיכָּא לְבָרוֹרֵי טָעוּתָא לֹא מֵהַמִּשְׁנָה וְלֹא מֵהַסוּגְיָא דְּעָלְמָא, וַאֲפִלּוּ הָכִי אֶפְשָׁר שֶׁאֵינוֹ דִּין צָדָק וְיכוֹלִים הַדַּיָּנִים לִפְסֹק דִּלֹא כְמוֹ שֶׁפָּסַק זֶה הַדַּיָּן, דְּאַטּוּ כֻּלְּהוּ דִּינֵי נִשְׁנוּ בַּמִּשְׁנָה וְסוּגְיָא דְּעָלְמָא:

יא שֶׁזֶּה מִתְכַּוֵּן לְהַזִּיק הוּא כֵּיוָן דְּלָאו דַּיָּנָא הוּא:

יב דְּהָכָא בְּבָבֶל שֵׁבֶט, לְשׁוֹן שְׂרָרָה, וְיֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת [לְהַפְקִיר, דְּהֶפְקֵר בֵּית דִּין הֶפְקֵר]. וְהָתָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְחוֹקֵק, שִׂרָרָה מֶעֶטֶת. כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יג כְּלוֹמַר וְדִינָיו דִּין. אֲבָל אִם טָעָה, אֵינוֹ פָּטוּר, הוֹאִיל וְלֹא נָקַט רְשׁוּתָא:

יד רַשִׁ"י. וּקְצָת קָשֶׁה לוֹמַר כֵּן דְּמִפְּנֵי שֶׁסְּבוּר הָיָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי כִתֵּי עֵדִים וְאָמַר כֵּן וְאַחַר כָּךְ בִּקֵּשׁ וְלֹא מָצָא יַפְסִיד. וְהָרַמְבַּ"ם מְפָרֵשׁ דִּפְלוּגְתַיְהוּ כְּשֶׁהֵבִיא שְׁתֵּי כִתֵּי עֵדִים שֶׁאַחַר שֶׁהֵעִידוּ כַּת אַחַת כִּדְבָרָיו הֵבִיא עוֹד אַחֶרֶת וְהֵעִידוּ גַּם כֵּן כְּמוֹ הָרִאשׁוֹנִים, וְטָעַן הַלָּה שֶׁאַרְבָּעָה הָעֵדִים פְּסוּלִים הֵם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר שׁוֹמְעִים לוֹ, וְנֹאמַר לְזֶה שֶׁהֵבִיאָם הָבֵא רְאָיָה שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים, לְפִי שֶׁאַתָּה לֹא הָיִיתָ מֵבִיא עֵדִים אַחַר עֵדִים אֶלָּא שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מִי שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר, וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע אֵיזֶהוּ הָרִאשׁוֹנִים אוֹ הָאַחֲרוֹנִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵין חוֹשְׁשִׁים לָזֶה, לְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂה זֶה אֶלָּא לְחַזֵּק טַעֲנוֹתָיו וּלְהוֹדִיעַ כִּי זֶה יָדוּעַ לָרַבִּים:

משנה ב

טו וְכָל שֶׁכֵּן לְהַעִיד. עַיִן פֶּרֶק ו' דְּנִדָּה מִשְׁנָה ד':

טז **רוֹעֵי בָקָר**. הוּא הַדִּין כָּל בֵּי תְלָתָא דְּלֹא גְמִירֵי דִּינָא פְּסוּלִים. וּלְרִבּוּתָא נָקַט רוֹעֵי בָקָר, דְּלֹא שְׁכִיחֵי בְּיִשּׁוּב וְלֹא רָאוּ וְלֹא שָׁמְעוּ עִסְקֵי דִּין בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וַאֲפִלּוּ לְעֵדוּת נַמִּי פְּסִלִינְהוּ רַבָּנָן, דְּקָא חָזוּ רַבָּנָן דְּקָא מְכַוְּנֵי וְשָׁרֵי לְהוּ לְרָעוֹת בִּשְׂדוֹת אֲחֵרִים. גְּמָרָא:

יז וְכֵן דַּעַת נְמוּקֵי יוֹסֵף דִּלְגַבֵּי עֵדוּת נַמִּי הָוֵי גְמַר דִּין כְּשֶׁפָּסְקוּ בֵּית דִּין הַדָּבָר עַל פִּיהֶן. אֲבָל הָרִיבָ"שׁ וּגְאוֹנִים סְבִירָא לְהוּ דִּלְגַבֵּי עֵדוּת הָוֵי גְמַר דִּין כָּל שֶׁנִּתְקַבֵּל עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין. וְעַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יח וּבְרִישָׁא נַמִּי בְּאֶתֵּן לְךָ מַחֲלֹקֶת, אֲבָל בְּמָחוּל לְךָ אֲפִלּוּ רַבִּי מֵאִיר מוֹדֶה. עַיִן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יט **לָאו דַּוְקָא**. דְּאִם כֵּן פְּשִׁיטָא, דְּהָא בְּלֹאַחַר גְּמַר דִּין מַיְרֵי וּמְחִילָה גְּמוּרָה הִיא. אֶלָּא מַיְרֵי כְּגוֹן דְּאָמַר לֵיהּ תּוֹבֵעַ לִנְתְבָּע הֲרֵי עָלַי לַעֲשׂוֹת מִתְּבִיעָה זוֹ כָּכָל מַה שֶׁיֹּאמְרוּ אַבָּא אוֹ אָבִיךָ הֵן לְפָטוֹר הֵן לְחַיּוֹב. שֶׁאֵין בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן מְחִילָה. נְמוּקֵי יוֹסֵף:

משנה ג

כ **הַפְּסוּלִין**. פְּסוּלֵי דְּרַבָּנָן קָא חָשֵׁיב. וּמִשּׁוּם הָכִי לֹא גָּרְסִינַן וַעֲבָדִים, דְּאִינְהוּ פְּסוּלִים מִדְּאוֹרַיְתָא מִקַּל וָחוֹמֶר. תּוֹסָפוֹת:

כא וְהָא דְּתָנַן מַלְוֶה בְּרִבִּית. מִלְוָה הַבָּאָה בְּרִבִּית. גְּמָרָא:

כב וְאַף עַל גַּב דְּעָרַב וְעֵדִים עוֹבְרִים נַמִּי בְּלֹא תְּשִׂימוּן, לֹא תְּשִׂימוּן לֶאֱנָשֵׁי, לְמַלְוֶה וְלִלְוֶה מַשְׁמַע לְהוּ. הָרֹא"שׁ. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

כג וְאַף עַל גַּב דְּהַיְינוּ מְשַׁחֵק בְּקֻבְיָא, תְּנָא תּוֹלֶה בְּדַעַת יוֹנוֹ וְתָנָא תּוֹלֶה בְּדַעַת עַצְמוֹ. וּצְרִיכִי כוּ'. בַּגְּמָרָא:

כד דְּלֹא זָכָה בַּעַל הַשּׁוֹבָךְ, דְּמִמֵּילָא קָאָתוּ וְרָבוּ לְהָתָם. רַשְׁ"י:

כה וְכָל שֶׁכֵּן לָדוּן:

כו בְּרִבִּית קָצוּצָה. וּמַתְנִיתִין בַּאֲבַק רִבִּית. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

כז דְּלֹא תַּחְמֹד לֶאֱנָשֵׁי בְּלֹא דְּמֵי מַשְׁמַע לְהוּ:

כח וּמַיְרֵי שֶׁהֶחֱזִירוּ, דְּאִם לֹא כֵּן פְּסוּלִים מִדְּאוֹרַיְתָא, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלֹא יָדְעֵי לְמַאן נְהַדְּרֵי, אִי נַמִּי שֶׁמָּא יַחְזְרוּ לְקַלְקוּלָם. תּוֹסָפוֹת:

כט וְאֶפְשָׁר לֵיהּ לְאִתְזוֹנֵי בְּצִנְעָא וּמְבַזֵּי נַפְשֵׁהּ בְּפַרְהֶסְיָא. דְּאִי לֹא אֶפְשָׁר לֵיהּ, חַיּוּתֵיהּ הוּא. גְּמָרָא:

ל **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה**. אַמְשַׁחֵק בְּקֻבְיָא קָאֵי. אִי נַמִּי אַמַּפְרִיחֵי יוֹנִים לְפֵרוּשׁ הָרִאשׁוֹן:

לא **כְּשֵׁרִין**. וְדַוְקָא כְּשֶׁהַמָּעוֹת עַל הַדַּף. אֲבָל הַמְשַׁחֲקִים בַּאֲמָנָה, אֲפִלּוּ הִקְנוּ, אַסְמַכְתָּא גְּמוּרָה הִיא וְאֵין קִנְיָן מוֹעִיל בָּהּ. תּוֹסָפוֹת:

לב שִׁבְרֵי עֵצִים. [רַשְׁ"י]. וְנִמּוּקֵי יוֹסֵף כָּתַב לְפִי שֶׁהַקֻּבְיָא מְרֻבַּעַת כְּאֶבֶן סַפְסָף קְרוּי כֵּן:

משנה ד

לג **הַקְּרוֹבִים**. בַּגְּמָרָא יָלִיף לְהוּ מִקְּרָא דִּפְסוּלִין בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה, בֵּין בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת בֵּין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת:

לד **אָבִיו**. סְפָרִים אֲחֵרִים לֹא גָּרְסִינַן. וְהַטַּעַם שֶׁלֹּא מָנָה אוֹתוֹ בַּמִּשְׁנָה, לְפִי שֶׁהוּא מְבֹאָר בַּקְּרָא, וְלֹא לָמְדָנוּ אִסּוּר עֵדוּת הַקְּרוֹבִים אֶלָּא מִמַּה שֶּׁהַזְהִיר הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ מִלְּהָעִיד הָאָב עַל הַבֵּן אוֹ הַבֵּן עַל הָאָב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר [דְּבָרִים כד] לֹא יוּמְתוּ כוּ'. הָרַמְבַּ"ם:

לה בַּגְּמָרָא יָלִיף לֵיהּ מִקְּרָא:

לו וְהוּא הַדִּין לְכֻלְּהוּ בַּעַל כְּאִשְׁתּוֹ כוּ'. אֶלָּא נָקַט גִּיסוֹ דִּסְמִיךְ:

לז **דּוֹדוֹ וְכוּ'**. לַאֲפוֹקֵי אֲחֵי הָאֵם וּקְרוֹבֵי הָאִישׁוּת. עַיֵּן בְּנִמּוּקֵי יוֹסֵף:

לח הָרַמְבַּ"ם. וְכָתַב רַשַׁ"ל שֶׁכֵּן נִרְאֶה לוֹ דְּלֹא כְּפֵרוּשׁ רַשְׁ"י כוּ'. וּפְשׁוּט הוּא, דְּהָא בְּכָלַל דּוֹדוֹ וּבֶן דּוֹדוֹ אַף מִן הָאֵם וְאֵינָם רְאוּיִים לְיָרְשׁוֹ. וְכִי תֵּימָא דְּאַדְּרַבָּא וְכָל הָרְאוּי לְיָרְשׁוֹ

פֵּרוּשׁ דּוֹדוֹ וּבֶן דּוֹדוֹ דְּדַוְקָא מִן הָאָב, אִם כֵּן לֹא לִתְנֵי דּוֹדוֹ וּבֶן דּוֹדוֹ כְּלָל. וּמִיהוּ בַּעַל אֲחוֹתוֹ רָאוּי לִירַשׁ הָאֲחוֹת וְהֵיא רְאוּיָה לְיָרְשׁוֹ וּבַעַל כְּאִשְׁתּוֹ. וְכֵן בַּעַל אֲחוֹת אָבִיו, וְגִיסוֹ, נַמִּי הָאֲחָיוֹת רְאוּיוֹת לִירַשׁ זוֹ אֶת זוֹ, וּבַעַל כְּאִשְׁתּוֹ, רִאשׁוֹן בְּרִאשׁוֹן אֲפִלּוּ בְּתֵרֵי בַּעַל לְכֻלֵּי עָלְמָא:

לט כְּדִתְנַן בְּרֵישׁ פֶּרֶק ח' דְּבָבָא בָתְרָא, אֲחֵי הָאֵם מַנְחִילִין וְלֹא נוֹחֲלִין:

משנה ה

מ **הָאוֹהֵב**. סִיּוּמָא דְּדִבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה הוּא כוּ'. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

מא וּבַגְּמָרָא יָלְפִינַן נַמִּי שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁשּׁוֹנְאִין זֶה אֶת זֶה, שֶׁאֵין יוֹשְׁבִין בְּדִין אֶחָד. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ו

מג וְכֵן לְשׁוֹן רַשִׁ"י וְנִמּוּקֵי יוֹסֵף. וְאַגַּב רֵהֲטָא כָּתְבוּ כֵּן. שֶׁהֲוָה לְהוּ לִכְתֹּב אֵיזֶבֶל שֶׁיָּצָתָה:

מב **וּמְאַיְמִין כוּ'**. בִּפְנֵי הַכֹּל. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי פֶּרֶק ד' מִשְׁנָה ה':

מד **כָּל כוּ'**. כְּדֵי לַחְקֹר הָעֵדִים לְבַדָּן, שֶׁחֲקִירָה כָּזוֹ עֲדִיפָא. לְבוּשׁ. וּמִסְתַּבְּרָא דְּהַיְנוּ חוּץ מִבַּעֲלֵי הַדִּינִין, דְּאַדְּרַבָּה עֲדִיפָא שֶׁיִּהְיוּ שָׁם בִּשְׁעַת הַחֲקִירָה. וּלְנֻסַּח אַחֵר [דְּגָרַס מוֹצִיאִין אוֹתָן לַחוּץ], סְבָרָא, דַּחֲקִירָה נַמִּי עֲדִיפָא כְּשֶׁהִיא בִּפְנֵי רַבִּים, אֶלָּא שֶׁהָעֵדִים לְבַד מוֹצִיאִין וְאֵין מְשַׁיְּרִין אֶלָּא אֶחָד, מִשּׁוּם דְּמֵרַמְזִי רַמּוּזֵי:

מה **אִישׁ**. לְשׁוֹן חֲשִׁיבוּת, כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּאָבוֹת, אִישׁ סוֹכוֹ כוּ'. נִרְאֶה לִי:

מו **מָאתַיִם**. נָקַט שִׁעוּר הַמַּסְפִּיק לְאָדָם. שֶׁכֵּן שָׁנִינוּ בְּפֵאָה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז לֹא יִטֹּל כוּ':

מז **יוֹסִיפוּ כוּ'**. שְׁנַיִם. הָרַמְבַּ"ם פֶּרֶק ח' מֵהִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין. רְצוֹנוֹ לוֹמַר דְּהָכִי פֵּרוּשָׁא דְּמַתְנִיתִין, הַדַּיָּנִים יוֹסִיפוּ, וְכַמָּה, שְׁנַיִם. וּמְסַיֵּם הָרַמְבַּ"ם, וְאִם אֵרַע עוֹד כוּ' יוֹסִיפוּ כוּ' עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ז

מח אַחַר קַבָּלַת עֵדוּת. דְּבִשְׁעַת קַבָּלַת עֵדוּת וַדַּאי בַּעֲלֵי דִּין הָתָם קַיְמֵי. נִמּוּקֵי יוֹסֵף. וְהָרַ"ב נָקַט מִלְּתָא דְּפַסִיקָא, דִּלְפָעָמִים אֵין כָּאן עֵדִים כְּלָל:

מט כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ הַדַּיָּנִים אֲהוּבִים אֵצֶל בְּנֵי אָדָם. הָרַמְבַּ"ם:

נ **הַגָּדוֹל כוּ'**. לַחֵלֶק לוֹ כָּבוֹד. שֶׁכֵּן מִדַּת חֲכָמִים שֶׁאֵינָם מְדַבְּרִים בִּפְנֵי מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ, כִּדְאִיתָא בְּאָבוֹת [פ"ה מ"ז]. וּמַה שֶּׁכָּתַב הַסְּמַ"ע סִימָן י"ט, לֹא נִרְאֶה לִי:

נא **וְאוֹמֵר כוּ'**. יֵשׁ לוֹמַר דְּאִי מִלֹּא תֵלֵךְ רָכִיל הָוֵה אֲמִינָא דְּדַוְקָא כְּשֶׁהוֹלֵךְ לְרַגֵּל וּלְגָרוֹת מָדוֹן הוּא דְּאָסוּר, אֲבָל לְזַכּוֹת אֶת עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁנָאֵהוּ הַלָּה לֹא אָסַר קְרָא, תָּא שְׁמַע הוֹלֵךְ

כוּ' שְׁמַע מִנַּהּ הַמְגַלֶּה סוֹד מִקְרֵי הוֹלֵךְ רָכִיל אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה לְנָרוֹת מָדוֹן. וְיֵשׁ סְפָרִים דְּלֹא גָּרְסֵי אֶלָּא הוֹלֵךְ רָכִיל. וְכֵן מַשְׁמַע בַּגְּמָרָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ח

נב **סוֹתֵר**. בֵּית דִּינוֹ סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ וּמְחַיְּבִין אֶת שֶׁכְּנֶגְדּוֹ. רַשְׁ"י:

נג **אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל כוּ' לְאַחַר שְׁלֹשִׁים**. בַּגְּמָרָא פָּסְקִינַן בְּהָא הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. וְהָרַ"ב קָאֵי אַבָּבָא אַחֲרוֹנָה. עַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

נד מוּסָב עַל מַה שֶּׁסִּיֵּם וּכְשֶׁיְּבִיא כוּ':

נה כְּלוֹמַר אֲזוֹר חָלוּל:

פרק ד

משנה א

א הָרַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁוֹ. אֲבָל בְּחִבּוּרוֹ כָּתַב אֵין עֲדֵי מָמוֹן צְרִיכִין דְּרִישָׁה וַחֲקִירָה. וְכֵן הוּא בַּגְּמָרָא:

ב **מַה בֵּין כוּ'**. אַף עַל גַּב דְּשָׁוִין בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה מִדִּכְתִיב מִשְׁפַּט אֶחָד כוּ', לְעִנְיַן מִלֵּי דְּתָלְיָא בִּזְכוּת וְחוֹבָה אֵין לְהַשְׁווֹתָם, דְּלֹא שַׁיְּךְ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת. תּוֹסָפוֹת:

ג **לִזְכוּת**. שֶׁנֶּאֱמַר [בְּמִדְבָּר ה] אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אוֹתָךְ כוּ' הִנָּקִי, דִּתְחִלַּת הַתְּנַאי לִזְכוּת. וְכֵן אוֹמְרִים לְכָל הַנִּדּוֹן, אִם לֹא עָבַרְתָּ אַל תִּירָא. גְּמָרָא:

ד **שְׁנַיִם כוּ'**. כְּדְיָלְפִינַן בְּמַתְנִיתִין בְּסוֹף פֶּרֶק קַמָּא לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרָעֹת [בְּמִדְבָּר ה] כוּ', וְלֵיכָא לְאוּקְמַהּ בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, כְּדְאָמַר לְקַמָּן לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט אֶבְיוֹנְךָ, אֲבָל אַתָּה מַטֶּה מִשְׁפַּט שׁוֹר הַנִּסְקָל, וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאָר דִּינֵי מָמוֹנוֹת. רַשְׁ"י:

ה **לִזְכוּת כוּ'**. בַּגְּמָרָא יָלְפִינַן לֵיהּ מִקְּרָא:

ו הַיּוֹשְׁבִין לִפְנֵי הַדַּיָּנִין וְלֹא נִתְמַנּוּ בֵּית דִּין עַל כָּךְ. רַשְׁ"י:

ז **אֵין יְכוֹל כוּ'**. סְבָרָא הִיא, דְּבָעִינַן וְהִצִּילוּ. וּבַגְּמָרָא מוֹקִים לַהּ בְּשָׁעַת מַשָּׂא וּמַתָּן הוּא דְּלֹא יַחֲזֹר, דְּמִתּוֹךְ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לוֹ שֶׁלֹּא לַחֲזֹר הוּא מְחַזֵּר אַחֲרֵי רְאָיוֹת לְהַעֲמִיד דְּבָרָיו וְשָׁמָא יִמְצָא רְאָיוֹת נְכוֹנוֹת. אֲבָל בְּשָׁעַת גְּמַר דִּין שֶׁכְּבָר חָזַר עַל כָּל צְדָדִין וְנִרְאָה לוֹ שֶׁאֵין דְּבָרָיו נְכוֹנִים, חוֹזֵר וּמְלַמֵּד חוֹבָה. רַשְׁ"י:

ח פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י, מִשְׁפַּט נַחֲלוֹת, דְּהַיְנוּ דִינֵי מָמוֹנוֹת, בַּיּוֹם:

ט דִּכְתִיב וְשָׁפְטוּ, וְעִקַּר מִשְׁפַּט הַיְנוּ גְּמַר דִּין. רַשְׁ"י. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

י **בַּיּוֹם**. וּתְחִלַּת דִּין בַּלַּיְלָה אֲפִלּוּ בְּדִיעֲבַד אֵינוֹ דִין. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יא **בַּלַּיְלָה**. אִם רָצוּ. רַשְׁ"י:

יב הָכִי קָאָמַר, שֶׁאִם יִרְאוּהוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת לְחוֹבָה בָּעוּ לְמֶעֱבַד הֲלָנָה וְנִמְצָא גָּמַר דִּינוֹ בְּשַׁבָּת, וְיִצְטָרְכוּ לְהַשְׁהוֹתוֹ מִלַּהֲמִיתוֹ עַד אַחַר שַׁבָּת, דְּבוֹ בַיּוֹם אִי אֶפְשָׁר וְכוּ'. וְהַשְׁהָיָה מִלַּהֲמִיתוֹ אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ הוּא עִנּוּי הַדִּין. גְּמָרָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יג וַדַּאי לְגוּפֵיהּ אִצְטְרִיךְ, אִי לְחַלֵּק אִי לְלָאו, אֶלָּא מוֹשָׁבוֹת קָשֶׁה לֵיהּ, דְּמִכְּדֵי חוֹבַת הַגּוּף הוּא כוּ'. אֶלָּא מַה לְהַלָּן מַאי מוֹשָׁבוֹת בֵּית דִּין, אַף מוֹשָׁבוֹת הָאָמוּר כָּאן בֵּית דִּין. גְּמָרָא:

משנה ב

יד **הַטְּמָאוֹת כוּ'**. אִם בָּא אָדָם לִשְׁאֹל עַל דְּבַר טָהֳרוֹת, מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל, שׁוֹאֲלִין תְּחִלָּה לַגָּדוֹל שֶׁבַּדַּיָּנִין מָה הוּא אוֹמֵר בַּדָּבָר. רַשִׁ"י. וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ אַמַּאי לֹא תָּנֵי נַמִּי הָאָסוּר וְהַמַּתָּר, דְּמִסְתָּמָא נַמִּי דִּינָא הָכִי. וְכֵן בַּבְּרַיְתָא בַּגְּמָרָא וּבְרַמְבַּ"ם לֵיתָא. אַף הָרַמְבַּ"ם לְעִנְיַן הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב חָשֵׁיב לְהוּ נַמִּי:

טו מַה שֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁאוֹמְרִים הַקְּטַנִּים תְּחִלָּה, אֵינָם נוֹטִים מִדִּבְרֵי הַמַּפְלֶא שֶׁאוֹמֵר לְאַחֲרֵיהֶם, אֶלָּא שֶׁעוֹמְדִים בְּדִבְרֵיהֶם. וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת דְּאֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ דִּקְרָא בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת הוּא דְּכְתִיב. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

טז דִּכְתִיב שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ, כָּל מִשְׁימוֹת שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עָלֶיךָ לֹא יִהוּ אֶלָּא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ. וְכֵיוָן דְּאִמּוֹ מִיִּשְׂרְאֵל מִקֶּרֶב אַחֶיךָ קָרֵינָא בֵּיהּ. הָרִי"ף. וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת, דְּכָל שֶׁכֵּן כְּשֶׁאָבִיו מִיִּשְׂרָאֵל:

יז הַיְנוּ חוּץ מִירוּשָׁלַיִם. כְּמוֹ שֶׁאִיתָא פֶּרֶק ד' דְּקִדּוּשִׁין מַשְׁנָה ה':

יח **הַמַּשִּׂיאִין כוּ'**. הַמְיַחֲסִים וּרְאוּיִים לְהַשִּׂיא בְּנוֹתֵיהֶם לַכֹּהֲנִים. רַשִׁ"י:

משנה ג

יט **סַנְהֶדְרִין**. אַף שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. רַשִׁ"י:

כ לְפִי שֶׁאִם הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּשׁוּרָה אֵין פְּנֵי הָרִאשׁוֹנִים רוֹאִים זֶה אֶת זֶה. רַשִׁ"י:

כא שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּאֶמְצַע שֶׁל עוֹלָם. רַשִׁ"י. וְשָׁרְרֵךְ הוּא הַטַּבּוּר. וּכְמוֹ שֶׁהַטַּבּוּר אֵינוֹ מַמָּשׁ בָּאֶמְצַע כֵּן גַּם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֵינוֹ מַמָּשׁ בָּאֶמְצַע, אֲבָל עַל צַד הַקֵּרוּב הוּא:

כב **הַמְזַכִּין כוּ'**. פְּלוֹנִי חַיָּב וּמִן הַטַּעַם הַזֶּה, וּפְלוֹנִי זַכַּאי וּמִן הַטַּעַם הַזֶּה. רַשִׁ"י. וְטַעֲמָא, כְּדֵי שֶׁאִם יֹאמְרוּ שְׁנַיִם טַעַם אֶחָד מִשְּׁנֵי מִקְרָאוֹת לֹא יִמְנוּ אֶלָּא אֶחָד (כִּדְיָלְפִינַן לֵיהּ מִקְרָא). אִי נַמִּי נָפְקָא מִנַּהּ לַמְחַיְּבִין, דְּאִי לְמָחַר יַחֲזוֹר מִטַּעְמוֹ וְיִחַיְּבוֹ מִטַּעַם אַחֵר, לְבָעֵי עוֹד הֲלָנַת דִּין. גְּמָרָא:

כג הָרַמְבַּ"ם. וּתְמֵהַנִי דְּשַׁפִּיר קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה. וְרַשִׁ"י פֵּרֵשׁ בִּדְתַנְיָא קַמָּא שֶׁשְּׁנֵיהֶם כּוֹתְבִין דִּבְרֵי הַמְזַכִּין וְגַם דִּבְרֵי הַמְחַיְּבִין. וְרַבִּי יְהוּדָה חָיֵישׁ שֶׁמָּא מֵרֹב הַטִּרְחַ יִטְעוּ:

משנה ד

כד כְּלוֹמַר לַעֲשׂוֹת שִׁתִּים שֶׁל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה. וּמְסַיֵּם רַשִׁ"י וְלֹא לַעֲשׂוֹת שׁוּרוֹת קְטַנּוֹת, וְלֹא שִׁתִּים שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה וְאַחַת שֶׁל שְׁנֵי תַּלְמִידִים, הִלְכָךְ עֶבְדֵי שְׁלֹשׁ שׁוּרוֹת:

כה **לִפְנֵיהֶם**. אַף הֵן כַּעֲגֻלָּה. אֶלָּא שֶׁהַגְּדוֹלִים יוֹשְׁבִין עַל הַסַּפְסָלִים וְהַתַּלְמִידִים עַל הַקַּרְקַע. רַשִׁ"י:

כו וְכֵן אוֹתוֹ שֶׁנִּסְמַךְ מִן הָרִאשׁוֹנִים לֹא הָיָה יוֹשֵׁב בְּמְקוֹמוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, אֶלָּא כֻּלָּן בְּסוֹף הַשּׁוּרוֹת, וְכָל בְּנֵי הַשּׁוּרָה נִמְשָׁכִין אִישׁ אִישׁ לְמַעְלָה מִמְּקוֹמוֹ וּמְמַלְּאִין זֶה מְקוֹמוֹ שֶׁל זֶה. מִפְּנֵי שֶׁהַקָּטָן כו'. רַשִׁ"י:

משנה ה

כז **וּמְאַיְּמִין כו'**. אַחֲרֵי שֶׁאָמְרוּ הָעֵדִים רָאִינוּ זֶה אוֹ פְּלוֹנִי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה פְּלוֹנִית, אָמְרוּ לָהֶם מַכִּירִים אַתֶּם אוֹתוֹ הִתְרֵיתֶם בּוֹ, וְאָמְרוּ הָעֵדִים הָיְתָה לוֹ הַתְרָאָה וּמַכִּירִין אָנוּ אוֹתוֹ. הָרַמְבַּ"ם. וְכֵן נַמִּי בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת כִּדְמוּכָח לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה ו' פֶּרֶק ג'. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כח **מֵאַמָּה**. לְאוֹ דְּבְדִינֵי מָמוֹנוֹת אָמְדִינַן, דְּהָא תָּנָא בְּמִשְׁנָה ו' פֶּרֶק ג' אִם אָמַר הוּא כו' לֹא אָמַר כְּלוּם. אֶלָּא אַף עַל גַּב דִּפְסִילֵי בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת אָמְרִינַן לְהוּ בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת. גְּמָרָא:

כט **מִפִּי עֵד**. כְּלוֹמַר שֶׁמַּעְנוּ עַד מֵעִיד בְּבֵית דִּין אַחֵר:

ל **מִפִּי אָדָם נֶאֱמָן שָׁמַעְנוּ**. כְּלוֹמַר מִפִּי אָדָם יָדוּעַ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן מִשְּׁמוּעָה דְּהַיְנוּ שֶׁמַּעְנוּ אוֹמְרִים וְלֹא יָדַעְנוּ מִי הוּא אוֹמֵר, שֶׁזֶּה אֵינוֹ מְבֹרָר כְּלָל. וּבַגְּמָרָא לֹא גָּרְסִינַן שֶׁמַּעְנוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמִפִּי עֵד וּמִפִּי אָדָם פֵּרוּשׁ דְּמִשְּׁמוּעָה הוּא:

לא **דָּבָר אַחֵר כו'**. אֵין זֶה מִן הָאִיּוּם, אֶלָּא דְּמַתְנִיתִין מְפָרֶשׁ לַקְּרָא:

לב **לְפִיכָךְ כו'**. כָּל זֶה אוֹמֵר לָהֶם. רַשִׁ"י:

לג **וּמִפְּנֵי כו'**. הָרַמְבַּ"ם לֹא הֶעְתִּיקוֹ:

לד **וּלְהַגִּיד**. לַדּוֹרוֹת הַבָּאִים. רַשִׁ"י:

לה **בְּחוֹתָם**. הֵינוּ אוֹתוֹ בַּרְזֶל שֶׁהַצּוּרָה חֲקוּקָה בּוֹ. רַשִׁ"י:

לו **אָדָם הָרִאשׁוֹן**. חוֹתָמוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן הוּא צוּרַת מִין הָאָדָם אֲשֶׁר בָּהּ הָאָדָם אָדָם, בּוֹ יִשְׁתַּתְּפוּ כָּל הָאָדָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּל מְקַבְּלִים אוֹתָהּ צוּרָה, יִשְׁתַּנּוּ אִישֵׁיהֶם בְּמְאוֹרָעוֹת רַבִּים כְּמוֹ שֶׁהוּא מָצוּי וְנִרְאֶה. הָרַמְבַּ"ם:

לז **בְּשָׁבִילִי כו'**. כְּלוֹמַר חָשׁוּב אֲנִי כְּעוֹלָם מָלֵא, לֹא אֶטְרֹד אֶת עַצְמִי מִן הָעוֹלָם בַּעֲבֵרָה אַחַת, וְיִמָּשֵׁךְ מִמֶּנָּה. רַשִׁ"י:

לח כְּלוֹמַר אַף עַל פִּי שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין הָאֱמֶת, לֵב אָדָם נוֹקֵף עָלָיו שֶׁמָּא לֹא כֵוַּן אֶל הָאֱמֶת, וְיֵשׁ לוֹ לְדַאֹג עַל כָּל הָאֵיּוּמִים הַלָּלוּ:

פרק ה

משנה א

א הָיוּ בוֹדְקִין. לְאוֹ בְּפַעַם אַחַת וְזֶה בְּפְנֵי עַצְמוֹ:

ב **חֲקִירוֹת**. נָקַט חֲדָא מִתַּרְתֵּי דְקָרָא. אַף עַל גַּב דִּבְרֵישׁ פֶּרֶק דִּלְעֵיל נָקַט תַּרְתֵּי, הָכָא סָגֵי לֵיהּ בַּחֲדָא. וְנָקַט חֲקִירָה אַף עַל גַּב דִּכְתִיב אַחַר דְּרִישָׁה, לְפִי שֶׁהַחֲקִירָה הוּא מוֹרֶה יוֹתֵר עַל הָעֲמִידָה עַל אֱמִתַּת הָעִנְיָן מִדְּרִישָׁה, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר [אִיּוֹב כה] וּלְכָל תַּכְלִית הוּא חוֹקֵר:

ג בְּעִיר הַנִּדַּחַת:

ד דְּוִשָּׁאַלְתְּ לֹא מַשְׁמַע חֲקִירָה אֶלָּא עַד דְּאִיכָּא הֵיטֵב בַּהֲדֵיהּ. אֲבָל וְדָרַשְׁתְּ בְּלֹא הֵיטֵב מַשְׁמַע דְּרִישָׁה מְעַלְיָא. רַשִׁ"י:

ה בְּיִחִיד הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה:

ו בְּעֵדִים זוֹמְמִין. וּמַסְקִינַן בַּגְּמָרָא דְּכֻלְּהוּ יָלְפִינַן מֵהֲדָדֵי לִתֵּן אֶת הָאָמוּר שֶׁל זֶה בְּזֶה. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ז אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ בְּכָךְ וְכָךְ בַּחֹדֶשׁ, אַף עַל פִּי כֵן שׁוֹאֲלִין לָהֶם בְּאֵיזֶה יוֹם בְּשַׁבָּת הָיָה, לְפִי שֶׁכָּל הַשֶּׁבַע הָלְלוּ בָּאוֹת לַהֲבִיאָן לִידֵי הֶזְמָה, וְאֵין מַעֲלִין עַל לִבָּן חֶשְׁבּוֹן שֶׁל חֹדֶשׁ אִם הָיוּ אֵלּוּ עִמָּהֶן אוֹתוֹ יוֹם בְּמָקוֹם אַחֵר, וּכְשֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתָן בְּאֵיזֶה יוֹם וְהֵם אוֹמְרִים בְּיוֹם פְּלוֹנִי, נִזְכָּרִים עֲדֵי הֶזְמָה לַהֶזְמֵם. רַשִׁ"י:

ח **מָקוֹם**. שֶׁזּוֹ הִיא הַמּוֹעֶלֶת לְהָבִיא אֶת כָּל הַחֲקִירוֹת לַהֶזְמָה, דִּבְלָאו הָכִי לֹא מִתַּזְמֵי. רַשִׁ"י:

ט **רַבִּי יוֹסֵי כו'**. בַּגְּמָרָא מוּכָח דְּרַבִּי יוֹסֵי לֹא פָלִיג אֶלָּא כְּשֶׁמְּתוֹךְ עֵדוּתָן נִכַּר שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁמְּעִידִין עָלָיו בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ וּבְאֵיזֶה חֹדֶשׁ וְשָׁנָה וְשָׁבוּעַ, דְּאִי לָאו הָכִי אִי אַתָּה יָכוֹל לַהֶזְמֵם. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

י **הָעוֹבֵד כו'**. אִם מְעִידִין בְּכָךְ, שׁוֹאֲלִין אֶת מִי עָבַד. רַשִׁ"י. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ב

יא בְּפְנֵי הִלֵּל רַבּוֹ. וְרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ כָּתַב אוֹתוֹ בִּשְׁעַת חִבּוּרוֹ כְּמוֹ שֶׁקִּבֵּל אוֹתוֹ. הָרַמְבַּ"ם:

יב דְּרַחֲמָנָא אָמַר [דְּבָרִים יט] וְדָרְשׁוּ הַשּׁוֹפְטִים הֵיטֵב וְהִנֵּה עֵד שֶׁקֶר הָעֵד וְגוֹ' וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת וְגוֹ', עֵדוּת שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְקַיֵּם בָּהּ תּוֹרַת הֶזְמָה הָוֵי עֵדוּת, וְאִי לֹא לֹא. רַשִׁ"י:

יג **וְאֶפְלוּ שְׁנַיִם**. וּבַגְּמָרָא, מַאי אֶפְלוּ, פְּשִׁיטָא דְּכֵיוָן דְּאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ הַשֵּׁנִי לֹא מַעֲלֶה בְּיִדְיעָתוֹ. וּמַסִּיק דְּהָכִי קָאָמַר, אֶפְלוּ בַּחֲקִירוֹת שְׁנַיִם אוֹמְרִים יָדַעְנוּ וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ עֲדוּתָן קַיֶּמֶת, פֵּרוּשׁ אִם יֵשׁ שְׁלֹשָׁה עֵדִים. וְעַד שֶׁיְּזוֹמוּ כֻּלָּן יֵשׁ לְפָרֵשׁ דְּהַיְנוּ כְּשֶׁכְּוָנוּ עֲדוּתָן. תּוֹסְפוֹת. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יד **שֶׁמַּכְחִישִׁין**. בֵּין שֶׁהֵם שְׁנַיִם, אוֹ שְׁלֹשָׁה וְהַשְּׁלִישִׁי מַכְחִישׁ. דְּהַכְחָשָׁה עֲדִיפָא מֵאֵינִי יוֹדֵעַ. וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ"ם:

משנה ג

טו **אֶחָד אוֹמֵר כוּ'**. בָּרְבִיעִי בְּשַׁבָּת בִּשְׁנַיִם לַחֹדֶשׁ, וְהַשֵּׁנִי אוֹמֵר בָּרְבִיעִי בְּשַׁבָּת בִּשְׁלֹשָׁה לַחֹדֶשׁ:

טז **בְּעִבּוּרוֹ כוּ'**. וְהוּא הַדִּין דַּהֲוָה מָצֵי לְמֵימַר זֶה יָדַע בְּחֶסְרוֹנוֹ דְּחֹדֶשׁ שֶׁעָבַר חָסֵר הָיָה. תּוֹסָפוֹת. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יז **בְּטֵלָה**. דְּבִתְרֵי עִבּוּרֵי לֹא טָעוּ אֱנָשֵׁי. גְּמָרָא. וַהֲוָה מָצֵי לְמֵימַר אֶחָד אוֹמֵר בְּב' וְאֶחָד בְּד', אֶלָּא דְּמַתְחִיל בְּמַאי דְּסִיֵּם:

יח **קַיָּמֶת**. דְּאָדָם טוֹעֶה שְׁתֵּי שָׁעוֹת חָסֵר מַשֶּׁהוּ, דְּכִי נַמִּי אָמַרְתְּ זֶה שֶׁאָמַר שְׁתַּיִם בִּתְחִלַּת שְׁתַּיִם וְזֶה שֶׁאָמַר שָׁלֹשׁ בְּסוֹף שָׁלֹשׁ כָּל רְגָעִים שֶׁבֵּינְתַיִם שֶׁאֵרַע הַמַּעֲשֶׂה בָהֶן יֵשׁ לְאֵלּוּ לִטְעוֹת וְלוֹמַר כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ. עַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יט **בְּטֵלָה**. וְאִם תֹּאמַר וְנִשְׁאֲלֵם דִּלְמָא הַאי דְּקָאָמַר שָׁלֹשׁ סוֹף שָׁלֹשׁ, (אִי נַמִּי) הַאי דְּקָאָמַר חָמֵשׁ תְּחִלַּת חָמֵשׁ. וְיֵשׁ לוֹמַר דִּלְבַטֵּל עֵדוּת בָּדְקִינַן לְהוּ מִשּׁוּם דְּכְתִיב וְהִצִּילוּ הָעֵדָה, וְלֹא לְקַיֵּם עֵדוּתָן. תּוֹסָפוֹת:

כ **שֶׁבְּחָמֵשׁ כוּ'**. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת דִּבְמִשְׁנָה ד' פֶּרֶק קַמָּא דְּפָסְחִים גָּזַר רַבִּי יְהוּדָה מִשּׁוּם יוֹם הַמְעֻנָּן דְּטָעֵי עַל הַשְּׁבִיעִית לוֹמַר חֲמִישִׁית וּפְסַק הַר"ב כֵּן הֲלָכָה. דְּהָתָם לְחֻמְרָא וְהָכָא לְחֻמְרָא, דְּלֹא גָּזְרִינַן וְלֹא קָטְלִינַן מִסְפֵּקָא:

משנה ד

כא וְאַף עַל גַּב דִּקְרָא מְסַיֵּם לָמוּת כוּ', מְפָרֵשׁ בַּגְּמָרָא דִּבְעֵד לֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי מִשּׁוּם דְּמֵחֲזֵי כְּנוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ, פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁמִּתְחָרֵט בּוֹ וְדוֹאֵג שֶׁמָּא יִגָּמֵר הַדִּין לְחוֹבָה וְיָבִיא זֶה עֵדִים לַהֲזָמָן. וּמְהַדַּר לֹא מָצֵי הָדְרֵי בְּהוּ לְאַחַר כְּדֵי דִבּוּר, דְּכֵיוָן שֶׁהִגִּיד כוּ':

כב גְּמָרָא. כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא עֲלָיְתוֹ יְרִידָה לוֹ. פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י שֶׁאִם יוֹרִידוּהוּ הַיּוֹם לְעֵין כֹּל בּוּשָׁה הוּא לוֹ:

כג גְּמָרָא. וְנִרְאֶה וַדַּאי דְּאֵינוֹ נִמְנֶה עִמָּהֶן, שֶׁאִם כֵּן יִהְיֶה בֵּית דִּין זוּגוֹת. אֶלָּא זוֹכֶה לִהְיוֹת בְּמוֹשָׁב בֵּית דִּין וְעַל הַסַּפְסָל כְּמוֹתָם. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ה

כד **מִזְדַּוְּגִים**. בְּיוֹם רִאשׁוֹן לְאַחַר שֶׁהֶעֱבִירוּהוּ (הֵן) לָדוּן מִמְּקוֹם הַיְשִׁיבָה, מִזְדַּוְּגִים בְּבָתֵּיהֶן אוֹ בַּשּׁוּק וְנוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר. רַשִׁ"י:

כה **הַלַּיְלָה**. אִישׁ אִישׁ לְעַצְמוֹ. רַשִׁ"י. אוֹ עִם זוּג שֶׁלּוֹ. הָרַמְבַּ"ם:

כו **הַמְזַכֶּה**. אֶתְמוֹל, אוֹמֵר אֲנִי הוּא הַמְזַכֶּה אֶתְמוֹל וַעֲדַיִן מְזַכֶּה אֲנִי, עַל כָּרְחוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְהַמְחַיֵּב אוֹמֵר אִם לֹא מָצָא הַלַּיְלָה זְכוּת, אֲנִי הַמְחַיֵּב וּמְחַיֵּב אֲנִי בְּמָקוֹמִי. רַשְׁ"י:

כז **אֵינוֹ יָכוֹל כוּ'**. בַּהַשְׁכָּמָה שֶׁנּוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר. אֲבָל בִּשְׁעַת גְּמַר דִּין יָכוֹל לַחֲזֹר:

כח **טָעוּ כוּ'**. וְלֹא יָדוּעַ מִי הֵם שֶׁחִיְּבוּ אוֹ זִכּוּ מִטַּעַם אֶחָד, שֶׁאֵין נֶחֱשָׁבִין אֶלָּא כְּאֶחָד. הָרַמְבַּ"ם:

כט וְהָא דְּמַשְׁמַע דְּמַתְנִיתִין רְבוּתָא קָא מַשְׁמַע לָן בְּהָא כִּדְקָתָנֵי וְאַפִּלּוּ כוּ' וְאֶחָד אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ. יֵשׁ לוֹמַר דִּלְפִי שֶׁאַף אִם אָמַר חַיָּב לֹא מְחַיְּבִין כֵּיוָן שֶׁאֵין הָרֹב הָיָה אֶלָּא בְּאֶחָד, וְאִם כֵּן נַחְשְׁבֵהוּ כְּאִלּוּ הָיָה מִן הַמְזַכִּין שֶׁמִּטִּין לִזְכוּת עַל פִּי אֶחָד, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלֹא:

ל דַּהֲווּ לְהוּ שִׁלְשִׁים וְשִׁבְעָה מְחַיְּבִים. רַשְׁ"י. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

לא **עַד שֶׁיִּרְאֶה כוּ'**. לֹא רָאוּ מַאי, פּוֹטְרִין אוֹתוֹ. וּפָרֵיךְ וְלִפְטְרֵיהּ מֵעִקָּרָא מִשֶּׁהוֹסִיפוּ עַד שִׁבְעִים וְאֶחָד וְנֶחְלְקוּ, לְמָה מְאַחֲרִין הַדָּבָר לְדוּן אֵלּוּ כְּנֶגֶד אֵלּוּ, מִי אִית לָן לְאַהְדּוֹרֵי בָּתַר חוֹבָה. וּמְשַׁנֵּי כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ מִבֵּית דִּין מְעֻרְבָּבִין. גְּנַאי לְבֵית דִּין שֶׁיֵּצְאוּ בְּמַחֲלֹקֶת וְאֵין יוֹדְעִין לִגְמֹר אֶת הַדִּין. גְּמָרָא וְרַשְׁ"י. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

פרק ו

משנה א

א **נִגְמַר**. לְחוֹבָה. וְאַיְדֵי דִּסְקִילָה רֵישָׁא דְּכֻלְּהוּ אַרְבַּע מִיתוֹת הִיא, מְפָרֵשׁ מִלֵּי דִּידָהּ בְּרֵישָׁא. רַשְׁ"י:

ב כְּמוֹ שִׁשָּׁה מִילִין, כְּמוֹ שֶׁהָיָה בֵּין בֵּית דִּין שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁהָיָה לִפְנֵי פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל. הָרַמְבַּ"ם. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ג **רָחוֹק כוּ'**. מִתְרַחֵק מִזֶּה שֶׁהַסּוֹדְרִין בְּיָדוֹ מְלֹא עֵינָיו, וּבִלְבָד שֶׁיּוּכַל לִרְאוֹתוֹ אִם יָנִיף בַּסּוּדָרִין. רַשְׁ"י:

ד **וּמַעֲמִידוֹ**. עַד שֶׁיַּחְקְרוּ בֵּית דִּין אִם יְהֵא טַעַם בִּדְבָרָיו שֶׁל זֶה. רַשְׁ"י. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ה **אַרְבַּע וְחָמֵשׁ**. הָרַמְבַּ"ם כָּתַב אֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים. וּבְרֵישׁ פֶּרֶק י"ח דְּשַׁבָּת כָּתַב גַּם כֵּן הָרַ"ב דְּלֹא דַּוְקָא:

ו **מַמָּשׁ**. קָצַת רְאָיָה הַדּוֹמָה לִזְכוּת. רַשְׁ"י:

ז הָכִי אָמַר אַבַּיֵּי בַּגְּמָרָא. וְלִישְׁנָא דְּרַבִּי יוֹסֵי דְּרֵישׁ פֶּרֶק ה' נְסִיב. אֲבָל וַדַּאי כְּשֶׁמַּזְכִּיר בְּיוֹם פְּלוֹנִי מַזְכִּירוֹ בְּסָנְגוֹן שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר מִתּוֹכוֹ בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ, בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ, שָׁנָה וְשָׁבוּעַ. וְאַף רַבָּנָן מוֹדוּ דְּסַגִּי בְּהָכִי, דְּלֹא שַׁיְּךְ טַעֲמָא דִּכְדֵי שֶׁתִּטָּרֵף כוּ'. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ב

ח לְשׁוֹן הַכָּתוּב כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת, וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁעֵדָיו הֵם שֶׁזָּמְמוּ לְהָעִיד עָלָיו. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ג

ט **מַפְשִׁיטִין**. לְפִי שֶׁהוּא מְמַהֵר לָמוּת. הָרַמְבַּ"ם:

י **מִלְּפָנָיו**. פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עֶרְוָתוֹ:

יא הוּא לְשׁוֹן הַבְרִיתָא וּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י שֶׁעָלֶיהָ:

יב **וְאֵין הָאִשָּׁה כוּ'**. טַעֲמָא דְלָא עָבְדִינַן לָהּ תַּרְתֵּי, לַהֲמִיתָהּ וּלְיַסְּרָהּ בְּבֵזָיוֹן כָּזֶה, דִּכְתִיב [וַיִּקְרָא יט] וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ, בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה וְלֹא תְבַזֵּהוּ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ד

יג **שְׁתֵּי קוֹמוֹת**. תְּנַא וְקוֹמָה שָׁלוֹ, הֲרֵי כָּאן שָׁלֹשׁ. גְּמָרָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יד **דּוֹחֲפוֹ כוּ'**. בַּגְּמָרָא יְלִיף לְהוּ מִקְּרָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

טו **עַל לִבּוֹ**. לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם, דּוֹחֲפוֹ עַל מָתְנָיו מֵאָחוֹרָיו וְהוּא נָהְפָּךְ וְנוֹפֵל עַל לִבּוֹ לָאָרֶץ:

טז פֵּרֵשׁ בָּעָרוּךְ, אַפּוֹי בְּקֵירְדָה:

יז **וְנוֹתְנָהּ**. נְתִינָה זוֹ לְאוּ דַּוְקָא, דִּסְקִילָה מַשְׁמַע עַל יְדֵי הַשְׁלָכָה. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יח **בָּרִאשׁוֹנָה**. לְפִי שֶׁאוֹתוֹ הַדָּבָר אֶצְלָם אֱמֶת שֶׁהִשִּׂיגוּהוּ בְּחוּשֵׁיהֶם, וְהוּא אֶצְלֵנוּ סִפּוּר דְּבָרִים, שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִים אֶלָּא מַה שֶּׁשָּׁמַעְנוּ מֵהֶם, וּלְפִיכָךְ צִוָּה הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁיִּהְיוּ הָעֵדִים מְמֻנִּים עַל הָעִנְיָן. וְזֶהוּ עִנְיָן נִרְאֶה. הָרַמְבַּ"ם:

יט **כָּל הַנִּסְקָלִין**. וְאֵין הָאִשָּׁה כוּ'. בַּגְּמָרָא פְּלִיגֵי בְּדָרְשָׁא דְקְרָאֵי. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כ שְׁעָה הֲצָרְכָה לְכָךְ. שֶׁהָיוּ בְנוֹת יִשְׂרָאֵל פְּרוּצוֹת בִּכְשָׁפִים, וְעָשָׂה סָיָג לְשָׁעָה וּתְלָאָן לְפִרְסוּמָא לְמִלְתָא. וְדָן אֶת כֻּלָּן בְּיוֹם אֶחָד מִפְּנֵי קְרוֹבֵיהֶן, שֶׁלֹּא יִתְקַשְּׁרוּ לְהַצִּילָן. רַשִׁ"י:

כא מִקְּבוֹר תִּקְבְּרֵנוּ יִתֵּרָא נָפְקָא לָן. רַשִׁ"י:

כב כְּלוֹמַר שֶׁמְּחֻסָּר קְצִיצָה. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כג **מִתְחַלֵּל**. שֶׁמַּזְכִּירִין שֵׁזֶה בָּרְכוֹ. רַשִׁ"י. וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ בַּגְּמָרָא שֶׁמַּשְׁהִין אוֹתוֹ עַד סָמוּךְ לְשִׁקִיעַת הַחַמָּה וְגוֹמְרִין אֶת דִּינוֹ וּמְמִיתִין אוֹתוֹ, וְאַחַר כָּךְ תּוֹלִין אוֹתוֹ, אֶחָד קוֹשֵׁר וְאֶחָד מַתִּיר כוּ':

משנה ה

כד **כְּבָיְכוֹל**. נֶאֱמַר בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּאָדָם שֶׁיָּכוֹל לְהֵאָמֵר בּוֹ כֵּן. רַשִׁ"י. וְנִמְצָא כ"ב מְשַׁמְּשִׁים בְּיַחַד בִּתְחִלַּת הַתֵּבָה [יְשַׁעְיָה א] וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ כְּבָרִאשֹׁנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה. תְּשֻׁבִי. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כה וּמִדְּכְתִיב קְלָלַת מַפִּיק לֵיהּ רַבִּי מֵאִיר, וּכְמַאן דְּאָמַר קִיל לֵית. וּפָרֵיךְ הַאי כָּבֵד עָלַי כוּ' מִבָּעֵי לֵיהּ, כְּלוֹמַר וּלְמַאי מְכַנֶּה וְאוֹמֵר אֵינִי קַל. וּמַסִּיק אֶלָּא כְּמוֹ דְּאָמַר קִיל לִי עָלְמָא. פֵּרֵשׁ רַשִּׁ"י אֲנִי מְכַנֶּה וְאֵינִי רוֹצֶה לְהַזְכִּיר כְּבֵדוּת בְּעַצְמִי. גְּמָרָא:

כו **עוֹבֵר**. מֵרִבּוּיָא דְתַקְבְּרֻנּוּ. גְּמָרָא:

כז בַּגְּמָרָא מוֹכְחֵי לֵיהּ מִקְּרָא:

משנה ו

כח רַשִּׁ"י. וּרְצוֹנוֹ לוֹמַר בְּזִיּוֹן הָעִכּוּל. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כט פֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן הוּא פֵּרוּשׁ רַשִּׁ"י בַּמִּשְׁנָה. וּפֵרוּשׁ הַשֵּׁנִי הוּא מֵהָרַמְבַּ"ם לְפִי הַמַּסְקָנָא, שֶׁהַכַּפָּרָה נִגְמֶרֶת בְּצַעֲרָא דְחַבּוּט הַקֶּבֶר פּוּרְתָּא. וּבֵין לְהַסְּלְקָא דַּעְתָּא וּבֵין לְהַמַּסְקָנָא אֲבֵלוּת הַלִּקּוּט יֵשׁ לוֹ. אֶלָּא דִּלְהַסְּלְקָא דַּעְתָּךְ עַד שָׁעַת הַלִּקּוּט שֶׁהוּא בָּתַר הָעִכּוּל אֵין מִתְאַבְּלִין כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בִּזְיוֹנָן כַּפָּרָה (וְהָרַמְבַּ"ם מְפָרֵשׁ שֶׁאֵין רָאוּי לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן כְּשֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְכַּפְּרוּ), וְאֵין כָּאן דְּחוּי כְּלָל שׁוּם אֲבֵלוּת. וּלְהַמַּסְקָנָא טַעַם דְּשֶׁתְּהֵא בִּזְיוֹנָן (אוֹ שֶׁאֵין רָאוּי כוּ') אֵין מַסְפִּיק אֶלָּא עַד הַתְּחָלַת הָעִכּוּל דְּכֵיוָן שֶׁאָז נִגְמְרָה כַּפָּרָתָן רָאוּי לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן, וְהֶצְרֵךְ לְטַעַם דְּהוֹאִיל וְאִדְּחֵי. וּלְפִי זֶה מַה שֶּׁכָּתַב הָרַ"ב וְכֵן הָרַמְבַּ"ם עַד שֶׁיִּתְעַכֵּל לָאו דַּוְקָא הוּא, אֶלָּא כְּלוֹמַר עַד שֶׁיַּתְחִיל לְהִתְעַכֵּל. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ל **אוֹנְנִין**. דְּאֵין זֶה כָּבוֹד לֶהָרוּג וְאֵין כַּפָּרָתוֹ נִמְנַעַת בְּכָךְ, שֶׁאֵין אֲנִינוּת אֶלָּא בַּלֵּב. רַשִּׁ"י. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

פרק ז

משנה א

א מִשְׁנָה ד' פֶּרֶק ט'. וְהָא דְּלֹא נָקַט הַמִּשְׁנָה דִּלְעֵיל מֵהַהִיא דִּשְׁנַיִם מֵחַיְבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין שֶׁנִּתְעָרְבוּ נִדּוֹנִין בַּקַּלָּה. וְיֵשׁ לוֹמַר דִּרְבוּתָא דַּחֲמִירָא עֲדִיפָא. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר דִּנְיחָא לְמִנְקַט נַפְקוּתָא בְּאָדָם אֶחָד:

ב **חָנָק**. אַף עַל גַּב דְּלֹא כְתִיב בְּהֶדְיָא, אַרְבַּע מִיתוֹת גְּמָרָא גְּמִירֵי לַהּ. וְכָל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה בִּסְתָם אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ, אֶלָּא לְהָקֵל עָלֶיהָ. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן כוּ', מַה מִּיתָה בְּיָדֵי שָׁמַיִם אֵין בָּהּ רֹשֶׁם אַף כוּ'. וְאֵימָא שְׂרֵפָה, מִדְּבַת כֹּהֵן בִּשְׂרֵפָה מִכְּלָל כוּ'. גְּמָרָא:

משנה ב

ג **אַרְכַּבּוֹתָיו**. לְשׁוֹן וְאַרְכֻּבָתֵהּ דְּא לְדָא נָקְשָׁן [דַּנְיֵאל ה], וְהוּא הַפֶּרֶק הָאֶמְצָעִי שֶׁבֵּין הָרֶגֶל וְהַיָּרֵךְ:

ד לְשׁוֹן רַשִׁ"י. מִפְּנֵי שֶׁהָרַכָּה אֵינָהּ חוֹנֶקֶת לִפְתֹּחַ פִּיו וְהַקָּשָׁה מְחַבֶּלֶת אֶת גְּרוֹנוֹ וּמְנַוַּלְתּוֹ, וּלְפִיכָךְ קָשָׁה מִבִּפְנִים. וְהָרַמְבַּ"ם כָּתַב כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְטַעֵר בְּשָׁרוֹ בַּלֶּבֶד (מִלְּשׁוֹן לְבָדִין) הַקָּשָׁה בִּשְׁעַת חֶנְקוֹ:

ה **זֶה כוּ**'. הַיְנוּ שְׁנֵי עֵדָיו. הָרַמְבַּ"ם:

ו וְאַף. לִישָׁנָא בְּעָלְמָא הוּא, כְּלוֹמַר אִם יַחַנְקוּהוּ אַף הוּא יָמוּת בְּיָדָם וְאֵין זוֹ שְׂרֵפָה. רַשִׁ"י:

ז **בִּצְבָת**. תַּרְגּוּם וּמַלְקָחֶיהָ, וּצְבָתָהָא:

משנה ג

ח הָכִי תָּנְיָא, אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוּדָה לְרַבָּנָן אַף אֲנִי יוֹדֵעַ שֶׁמִּיתָה מְנֻוָּלֶת הִיא, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה כוּ'. וְנִמְצִינוּ לְמֵדִין דְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא יִקָּרֵא נָווּל לַמִּיתָה שֶׁאָמְרוּ רַבָּנָן כוּ'. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ט נְקִימָה זוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ מָה הִיא, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר [וַיִּקְרָא כוּ] וְהֵבֵאתִי עֲלֵיכֶם חֶרֶב נֹקֶמֶת נְקַם בְּרִית הֱוֵי אוֹמֵר נְקִימָה זוֹ סַיִף:

משנה ד

י וְנִשְׁאֲרוּ מִקְצָת שֶׁלֹּא נִכְתַּב בָּהֶן דָּמָיו כוּ', וְהֵם הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה וְהָאִשָּׁה הַמְּבִיאָה כוּ', וְיָלְפִינַן לְהוּ בַּגְּמָרָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יא **הַזְּכוּר**. נָקֵב הַמְּשָׁכָב מִקְרֵי זְכוּר. רַשִׁ"י. וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת דְּהָא דְּלָא קָתָנֵי וְהֵבִיא זָכָר עָלָיו, אַף עַל גַּב דִּכְתִיב בְּהֶדְיָא מוֹת יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם, אִיכָּא לְמֵימַר דִּלְישְׁנָא דִּקְרָא נָקֵט דִּכְתִיב וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב:

יב **וְעַל הַבְּהֵמָה**. וְהַמֵּבִיא בְּהֵמָה עָלָיו נִמְצֵי חַיָּב. וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת דְּמִשּׁוּם דִּלֹא כְתִיב בְּהֶדְיָא אֶלָּא מִדְּרָשָׁא, לֹא קָתָנֵי לֵהּ:

יג **הַבָּא כוּ**'. בְּשׁוֹגֵג. רַשִׁ"י:

יד **וּמְשׁוּם כוּ**'. הָא דְּלָא קָתָנֵי אֵשֶׁת אִישׁ, מִשּׁוּם דְּהָכָא לְאַחַר מִיתָה אֲיִרֵי. תּוֹסָפוֹת:

טו **אֲבָל כוּ**'. בַּגְּמָרָא פְּלִיגֵי בִּדְרָשָׁא דִּקְרָאֵי. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

טז **וּמְשׁוּם כוּ**'. וְרַבִּי יְהוּדָה פָּלִיג נַמִּי בְּהָא, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יז **לְאַחַר מִיתַת כוּ**'. אִחְיוּב דְּאֵשֶׁת הָאָב קָאֵי, דִּמְרַבֵּי לֵיהּ קְרָא. אֲבָל שֵׁם אֵשֶׁת אִישׁ לְאַחַר מִיתָה לֹא קָאָמַר. רַשִׁ"י:

יח כְּלוֹמַר דְּקִיחָה זוֹ לָאו קִיחַת חֻפָּה הִיא, אֶלָּא קִיחַת קִדּוּשֵׁי כֶּסֶף, דְּנָמַר מִשְׂדֵה עֶפְרוֹן:

יט **הַזְּכוּר**. תֵּימַהּ לְמַאי נָפְקָא מִנַּהּ נָקֵט לֵיהּ הָכָא:

כ **אִם אָדָם כו'**. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁנָה מְפֹרָשׁ בְּמִשְׁנָתֵנוּ שֶׁהַבְּהֵמָה נֶהֱרֶגֶת, מִכָּל מָקוֹם בְּכֹחַ מַה שֶׁנִּשְׁנָה שֶׁהַשּׁוֹכֵב עִמָּהּ בִּסְקִילָה שֶׁלֹּא לְמַדְנוּהוּ אֶלָּא מִמַּה שֶׁהַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת (כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא), שַׁיָּךְ שַׁפִּיר לְמִתְנֵי הָא דְּאִם אָדָם חָטָא כו':

כא **תִּקָּלָה**. מִכְּשׁוֹל עָוֹן. רַשִׁ"י:

משנה ה

כב **שֶׁיְּפָרֵשׁ**. שֶׁיַּזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם. אֲבָל אִם לֹא הוֹצִיא שֵׁם מִפִּיו אֶלָּא שָׁמַע שֵׁם יוֹצֵא מִפִּי אַחֵר וּבֵרְכוֹ, פָּטוּר. רַשִׁ"י:

כג וּבַגְּמָרָא יָלְפִינַן דְּהַאי נוֹקֵב לִישְׁנָא דְּבָרוֹכֵי הוּא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כד כָּל זֶה כָּתוּב בְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י. וּלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם, שֵׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת, אֶלֶף דָּלֶ"ת נוּ"ן יוּ"ד, וְיֵשׁ מִי שֶׁמְּפָרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל שֵׁם הַוָּיְ"ה, וַאֲנִי אוֹמֵר שֶׁעַל שְׁנֵיהֶם הוּא נִסְקָל. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כה **אֶמֹר כו'**. בַּיְרוּשַׁלְמִי פָּרֵיךְ, וְאָמְרִינַן לֵיהּ גְּדֹךְ. וּמְשָׁנֵי אֶלָּא אוֹתוֹ הַשֵּׁם שֶׁאָמַרְתִּי לִפְנֵיכֶם קַלֵּל, וּבוֹ קִלֵּל, כְּלוֹמַר מַזְכִּיר שֵׁם בֶּן אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת, וְאוֹמֵר הַשֵּׁם הַזֶּה הִזְכִּיר הַמְגַדֵּף וְקִלֵּל בּוֹ, כְּלוֹמַר יַכֶּה יוֹסֵי אֶת יוֹסֵי. וְלֹא יָדַעְתִּי לָמָּה לֹא כָּתְבוֹ הָרַמְבַּ"ם. כֶּסֶף מִשְׁנֶה. וְלִי נִרְאֶה דְּהָרַמְבַּ"ם סְבִירָא לֵיהּ דִּגְמָרָא דִּידָן פָּלִיג. וְקַשְׁיַת הַיְרוּשַׁלְמִי לֹא קַשְׁיָא, דְּמִידֵי דַּהֲוָה אַמַּחִיקַת שֵׁם בְּסוֹטָה, דְּכָךְ צִוְּתָה הַתּוֹרָה הֵיכָא דְּאִי אֶפְשָׁר בְּלָאו הָכִי. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כו **עוֹמְדִין כו' וְקוֹרְעִין וְלֹא מְאַחִין**. בַּגְּמָרָא יָלְפִינַן כָּל זֶה מִקְּרָאֵי (שׁוֹפְטִים ג וּמְלָכִים ב יח). וְהָא דְּלָא תְּנַן שֶׁהָעֵדִים קוֹרְעִים, לְפִי שֶׁכְּבָר קָרְעוּ בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ, וְשׁוּב אֵין חַיָּבִים כִּדְיָלְפִינַן מִקְּרָא. גְּמָרָא:

כז **כָּמוֹהוּ**. שְׁמַע מִנַּהּ דְּכָשֵׁר בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת, וּמַעֲלָה הוּא דְּעָבוּד רַבָּנָן. וְהָכָא כֵּיוָן דְּלֹא אֶפְשָׁר אוֹקְמוּהוּ רַבָּנָן אַדְאוֹרַיְתָא. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ פָּסוּל, הָכָא מִשּׁוּם דְּאִי אֶפְשָׁר קָטְלִינַן לְגַבְרָא, בִּתְמִיהָה. גְּמָרָא:

משנה ו

כח **הַמְנַסֵּךְ**. וּבְכָלְלוֹ נִמְי זוֹרֵק. כְּדִכְתִיב [תְּהִלִּים טז] בַּל אַסִּיךְ נִסְכֵּיהֶם מִדָּם. גְּמָרָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כט תַּרְגּוּם וַיְחַבֵּק לוֹ, וְנַפֵּף לֵיהּ. הָרַמְבַּ"ם:

ל אִם אֶרְחַץ. רַשִׁ"י:

לא נִשְׁבָּע מִתַּרְגֵּם מְקַיֵּם. רַשִׁ"י:

לב וְכֵן פָּסַק הָרַמְבַּ"ם. דְּאִלּוּ בְּמֵזִיד וּלְחִיּוּב מִיתָה אִי אֶפְשָׁר, דְּהָא מַטְעָה הוּא. כֶּסֶף מִשְׁנֶה. וְדַעַת רַשְׁ"י דְּחַיָּב מִיתָה בְּמֵזִיד כֵּיוָן דְּהִתְרוּ בוֹ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

לג **לְמַרְקוּלִיס**. מְצַדְּדִין שָׁלֹשׁ אֲבָנִים אַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִכָּאן וְאַחַת מִלְמַעְלָה עַל גַּבֵּיהֶן, וְקוֹרִין אוֹתוֹ מַרְקוּלִיס. רַשְׁ"י:

משנה ז

לד הַעֲבָרָה זוֹ אֵינָהּ שְׂרֵפָה כְּמוֹ שֶׁחָשַׁב הָמוֹן רַב לְמֵאד. אֲבָל עִקָּרוֹ הוּא כְּשֶׁהָיוּ מַבְעִירִין אֵשׁ וְהָיוּ מְלַהֲטִין אוֹתוֹ לְשֵׁם אוֹתוֹ הַפֶּסֶל הַיְדוּעַ שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין אוֹתוֹ בְּכָךְ וְהוּא הַנִּקְרָא מֹלֶךְ, וְהָיָה אוֹחֵז אֶחָד מִבָּנָיו וְנָתַן אוֹתוֹ בְּיַד הַמְשַׁמֵּשׁ בְּעֵסֶק אוֹתוֹ הַנֶּעֱבָד וְהָיָה מַעֲבִירוֹ עַל הָאֵשׁ מִצַּד זֶה לְצַד זֶה. הָרַמְבַּ"ם. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

לה מַשְׁמַע לֵיהּ לְתַנָּא נְתִינָה הַבָּאָה לִכְלַל הַעֲבָרָה. וְלֹא מַשְׁמַע לֵיהּ נְתִינָה עַל מָנַת לְהַעֲבִיר לְחַיּוֹבֵיהּ עַל נְתִינָה לְחוּדָהּ. רַשְׁ"י:

לו **פְּתוֹם**. שֵׁם הַמְכַשֵּׁף. רַשְׁ"י:

לז וְאֵין זֶה דּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים, לְפִי שֶׁדּוֹרֵשׁ אֵינוֹ עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה אֶלָּא כִּדְתַנְיָא וְדוֹרֵשׁ כוּ' זֶה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טֻמְאָה. פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י שֵׁד שֶׁל בֵּית הַקְּבָרוֹת יְהֵא אוֹהֲבוֹ וּמְסַיְּעוֹ בִּכְשָׁפָיו. וְהָרַמְבַּ"ם כָּתַב כְּדֵי שֶׁיּוֹדִיעֵהוּ הַמֵּת בַּחֲלוֹם מַה שֶּׁשָּׁאַל עָלָיו:

לח בְּוַי"ו. וְכֵן מַשְׁמַע בַּגְּמָרָא דְּתַרְתֵּי נִינְהוּ:

לט לְשׁוֹן רַשְׁ"י, מַעֲלֶה הַמֵּת מִן הָאָרֶץ וּמוֹשִׁיב לוֹ בַּשְּׂחִי תַּחַת זְרוֹעוֹתָיו וּמְדַבֵּר מִשָּׁחְיוֹ:

מ עַיֵּן פֶּרֶק ח' דְּכִלְאַיִם מִשְׁנָה ה'. וּבַגְּמָרָא, יְדִעוֹנִי זֶה הַמַּנִּיחַ עֶצֶם יַדּוּעַ בְּפִיו וְהוּא מְדַבֵּר מֵאֵלָיו. (עַל יְדֵי כְּשָׁפִים. רַשְׁ"י):

מא וְאַזְהָרָה דְּמְכַשְּׁפִים גּוּפַיְהוּ מִלֹּא יְמַצֵּא בְךָ. רַשְׁ"י. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ח

מב **בְּדָבָר כוּ'**. מִכְּלָל דְּאִיכָּא מִידֵי דְּחִלּוּל שַׁבָּת הָוֵי וְאֵין חַיָּבִין לֹא חַטָּאת וְלֹא כָּרֵת, מַאי נִיהוּ, תְּחוּמִין וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, הַבָּעָרָה וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר לְלָאו יָצְאָה:

מג **פּוֹטְרִין**. בַּגְּמָרָא יָלִיף לֵיהּ מִקְּרָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ט

מד זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר דְּקִטַנָּה אֵין לָהּ קְנָס, דִּנְעָרָה דַּוְקָא וְלֹא קְטַנָּה. אֲבָל חֲכָמִים שֶׁנָּחְלְקוּ עָלָיו חָלוּקִין עָלָיו אַף כָּאן. דְּלֹא מִעֵט הַכָּתוּב אֶלָּא בּוֹגֶרֶת. גְּמָרָא:

מה בְּרֵישׁ פֶּרֶק ו' דִּיבָמוֹת אִתְרַבִּי שְׁלֹא כְּדַרְכָּהּ לְכָל עֲרָיוֹת. וְהָא דְּכֻלָּם בִּסְקִילָה לָאו כֻּלֵּי עָלְמָא הִיא, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בָּאוֹת שֶׁאַחֲרֵי זֶה:

מו **הָרִאשׁוֹן כו׳**. כְּשֶׁבָּא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ. הָרַמְבַּ"ם. וְקָשֶׁה לִי מַאי קָא מַשְׁמַע לָן, פְּשִׁיטָא בְּתוּלָה תְּנַן. וְרַשִׁ"י פֵּרֵשׁ כְּגוֹן שֶׁבָּאוּ עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ, הָרִאשׁוֹן בִּסְקִילָה דְּמִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה כְתִיב, וְהַשֵּׁנִי בְּחֶנֶק דִּבְעוּלָה הִיא. וְהָא סְתָמָא רַבִּי הִיא דְּאָמַר שֶׁלֹּא כְדַרְכָּהּ נָפְקָא לֵיהּ מִכְּלַל בְּתוּלָה כו׳:

משנה י

מז דְּמֵיתָה כְּתִיבָא בֵּיהּ, וּסְתָם מִיתָה אֵינָהּ אֶלָּא חֶנֶק. גְּמָרָא:

מח דְּגָמְרִינַן הַדָּחָה מַנְבִּיא, וְלֹא גָּמְרִינַן הַדָּחָה הַדָּחָה מִמַּסִּית, דְּדָנִין מַסִּית רַבִּים מִמַּסִּית רַבִּים, וְאֵין דָּנִין מַסִּית רַבִּים מִמַּסִּית יָחִיד. וְכִי תֵּימָא דָּנִין הֶדְיוֹט מֵהֶדְיוֹט וְאֵין דָּנִין הֶדְיוֹט מִנָּבִיא, כֵּיוָן שֶׁהִדִּיחַ אֵין לְךָ הֶדְיוֹט גָּדוֹל מִזֶּה. גְּמָרָא:

מט **כָּל כו׳**. כְּלוֹמַר שֶׁכָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת צְרִיכִין הַתְרָאָה. רַשִׁ"י. וְחוּץ מִזּוֹ, כְּלוֹמַר חוּץ מִמִּיתָה זוֹ. וְהָרַמְבַּ"ם הֶעְתִּיק חוּץ מִזֶּה:

נ דְּמֻתַּרְגְּמִינַן וְאָרֵב לוֹ, וּכְמַן לֵיהּ. רַשִׁ"י:

נא **לִשְׁנַיִם**. יַחַד, הֵן עַצְמָן נַעֲשׂוּ עֵדִים, וְאֵין צָרִיךְ לְהַתְרוֹת בּוֹ כְּשֶׁאָר חַיָּבֵי מִיתוֹת, אֶלָּא מְבִיאִים אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, כְּדִכְתִיב וְלֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו. רַשִׁ"י:

נב **הוּא אוֹמֵר**. הַנֶּפֶשׁ צָרִיךְ לְהָשִׁיבוֹ יֵשׁ לִי חֲבֵרִים כו׳. רַשִׁ"י:

נג **עֵדִים**. וְלֹא סַגִּי בְּחַד וְאוֹתוֹ שֶׁאוֹמֵר לוֹ, כֵּיוָן שֶׁמְּקַלִּין בְּהַכְמָנָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר מִיתוֹת בֵּית דִּין. וּמְשׁוּם הָכִי נַמִּי בְּיָחִיד צָרִיךְ לוֹמַר לוֹ הֵיאַךְ נַנִּיחַ כו׳:

נד דְּהַיְנוּ שֶׁאוֹמֵר אֶעֱבֹד אֲנִי בִּתְחִלָּה וְאַתָּה אַחֲרַי. כֶּסֶף מִשְׁנֶה. וּתְמַהֲנִי, דִּבְגְּמָרָא מוּכָח דִּבְנֶפֶשׁ הָאוֹמֵר מֵרֵי, וּכְלוֹמַר שֶׁנִּתְרַצָּה לוֹ, חַיָּב אַף הַנֶּפֶשׁ וַאֲפִלּוּ לֹא עָבַד, וְלֹא דָּמֵי לְנֶפֶשׁ מֵעַצְמוֹ דְּצָרִיךְ שֶׁיַּעֲבֹד. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

נה **אֵלַךְ כו׳**. שֶׁמְּחַסֵּר הֲלִיכָה. אַף עַל גַּב דְּאִיכָּא לְמֵימַר אַדַּהָכִי הֲדַר בֵּיהּ. רַשִׁ"י:

נו **נֵלֵךְ**. אַף עַל פִּי שֶׁכְּלָל עַצְמוֹ עִם אֲחֵרִים, דְּאִיכָּא לְמֵימַר הָנֵי אֲחֵרִים לֹא אָזְלֵי וְאִיהוּ נַמִּי לֹא לֵיזוֹל. רַשִׁ"י:

נז וְטַעֲמָא דְּבִסְקִילָה, דְּגָמְרִינַן הַדָּחָה הַדָּחָה מִמַּסִּית. וְאַל תַּקְשֶׁה דִּלְגְמַר מִנָּבִיא, דְּהַהִיא סֵיפָא רַבָּנָן דִּסְבִירָא לְהוּ דְּנָבִיא נַמִּי בִּסְקִילָה, וְרִישָׁא (דְּמַדִּיחַ עִיר וְנָבִיא) בְּחֶנֶק, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, כִּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא:

משנה יא

נח **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר**. לִכְאוֹרָה נִרְאֶה דְּרַבִּי עֲקִיבָא לַאֲפְלוּגֵי אֶתָּא, וְאִיכָּא לְמֵימַר דִּלְתַנָּא קַמָּא אוֹחֵז מְמַעֵט מִסְקִילָה וְלֹא מִמַּלְקוּת, דְּחַיָּב מְשׁוּם (וַיִּקְרָא יט) לֹא תְעוֹנֵנוּ, וּפְלִיג רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר פָּטוּר אַף מִמַּלְקוּת. אֲבָל בַּגְּמָרָא מוּכָח דְּלָאו לַאֲפְלוּגֵי אֲתָא, וְגַם לְתַנָּא קַמָּא

פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. וְלֹא קַשְׁיָא לִישְׁנָא דְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, דְּטוּבָא אִיכָּא כְּוָתֵיהּ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

נט לוֹמַר שֶׁאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁנִּרְאֶה לִבְנֵי אָדָם שֶׁעוֹשֶׂה, לֹא עָשָׂאוֹ בֶּאֱמֶת אֶלָּא שֶׁנִּדְמֶה לָהֶם כָּךְ, אֲבָל וַדַּאי שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה כְּדֵי לֶאֱחֹז הָעֵינַיִם. כֶּסֶף מִשְׁנֶה:

פרק ח

משנה א

א וְאִם תֹּאמַר, דִּלְמָא שָׁנָה שֶׁלְּפָנֵי גַדְלוּת, כִּדְאַשְׁכְּחַן בְּמַפְלָא הַסָּמוּךְ לְאִישׁ [נִדָּה פ"ה מ"ו]. וּמְפֹרָשׁ רַבֵּנוּ תָּם דְּהָכָא דָרִישׁ, לְאִישׁ דְּמַשְׁמַע גְּבוֹר, כִּדְכְתִיב וְחָזַקְתְּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ [מְלָכִים א ב] (מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּנְדָרִים דְּאִישׁ מְרֻחָק מִיפְּלִיא). וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ב

ב **אָכַל וְכוּ'**. יְרוּשַׁלְמִי לֹא גָרַס לַהּ. וְכֵן הָרַמְבַּ"ם לֹא הֶעְתִּיקוֹ בְּחִבּוּרוֹ. וּפָשׁוּט הוּא, דְּהָא אֵינוֹ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה יַיִן. וְנִשְׁתַּבְּשׁוּ הַסְּפָרִים מִמַּסֶּכֶת בְּרָכוֹת, שַׁבָּת, עֵרוּבִין וּפְסָחִים:

ג **אָכַל כּוּ'**. לְאַתּוּיֵי דְּבֵילָה קְעִילִית. כָּל מַשְׁקֶה, לַאֲתוּיֵי דְּבַשׁ וְחָלָב. דְּתַנְיָא אָכַל דְּבֵילָה קְעִילִית וְשָׁתָה דְּבַשׁ וְחָלָב וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, חַיָּב. (מְשׁוּם יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ. וּבְכֹהֵן עָסְקִינַן). גְּמָרָא:

ד **שָׁאַיִן כּוּ'**. דְּדִלְמָא מִמַּאֲכָל אַחֲרִינָא נַמִּי קָרֵי לֵיהּ זוֹלֵל, וּמִיהוּ שְׁלֹמֹה אַהֲא אַזְהָרֵיהּ דְּמִמְּשִׁיךְ טִפֵּי, זֶכֶר לַדָּבָר דִּבְבָשָׂר מִקְרֵי זוֹלֵל וּבְיַיִן מִקְרֵי סֹבֵא. רַשִׁ"י:

משנה ד

ה **שְׁנֵיהֶם כּוּ'**. שֶׁנֶּאֱמַר וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ. הָרַמְבַּ"ם:

ו אוֹ בָקוֹלֵינוּ בְּיוֹ"ד. רַשִׁ"י:

ז גְּמָרָא. וְנִרְאֶה לִי לְפִי שֶׁכֵּן אַתָּה מוֹצֵא בִּשְׁנַיִם שֶׁהִשְׁוָה אוֹתָן הַכָּתוּב בִּדְבָרִים וְהִצְרִיכוּם גַּם כֵּן שֶׁיִּהְיוּ שָׁוִים בְּמַרְאֶה וְקוֹמָה, וְהֵן שְׁנֵי שְׁעִירֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ח וְזֶה לְשׁוֹן רַשִׁ"י, וְאֵיכָא לְהַפּוֹכֵי לְזִכּוּתָא וּלְמִדְרַשׁ דִּבְשַׁעַת הַקּוֹל כּוּ':

ט דִּבָּעִינַן עֵדִים שֶׁהוֹכִיחוּ [אוֹתוֹ] וְעָבַר, שֶׁאֵין אָבִיו וְאִמּוֹ נֶאֱמָנִים לְהָרְגוֹ, דִּכְתִיב עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים יוּמַת הַמֵּת. רַשִׁ"י. וְכָתַב עוֹד מַתְרִין בּוֹ לָאו הַתְרָאָה גְּמוּרָה הִיא כּוּ' אֶלָּא מוֹכִיחִין אוֹתוֹ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

י וּמַשְׁמַע הוּא שֶׁלְּקָה בִּפְנֵיכֶם. רַשִׁ"י. וְלֹא קַשְׁיָא דִּלְמָא לְסוּמִין לְחוֹד אֲתָא, דִּלְעוֹלָם לֹא מַפְקִינַן קְרָא מִמַּשְׁמָעוּתֵיהּ דְּמַשְׁמַע שֶׁמְּעִידִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי בֵית דִּין וְאוֹמְרִין שֶׁזֶּהוּ שֶׁלְּקָה כּוּ':

משנה ה

יא **הֲנָאָה כוּ'**. שֶׁיֵּשׁ לָהֶם פְּנַאי לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת. רַשְׁ"י. כְּלוֹמַר וְלֹא שֶׁיִּהְיוּ שְׁקֵטִים גַּם מִטָּרְדַּת תּוֹרָה וּמִצְוֹת:

משנה ו

יב דַּחֲזָקָה אֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מָמוֹנוֹ, וְאָמַר אִם יַעֲמֹד כּוּ'. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יג **יֵשׁ לוֹ כּוּ'**. כְּחַי הוּא חָשׁוּב, וּרְצִיחָה הוּא אִם יַהַרְגֶנּוּ בַּעַל הַבַּיִת. רַשְׁ"י:

יד וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּצּוֹל, פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין. דְּקַיְמָא לָן חַיָּבֵי מִיתוֹת שׁוֹגְגִין כְּגוֹן שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָהֶן אֵין מְשַׁלְּמִין מָמוֹן שֶׁעִם הַמִּיתָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נֶהֱרָגִין. רַשְׁ"י. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ז

טו **בְּנַפְשָׁן**. דּוּמְיָא דְמַתְנִיתִין דִּלְעֵיל דְּנִתָּן רְשׁוּת לַהֲרֹג הַבָּא בַּמַּחְתֶּרֶת, שֶׁהוּא כְּדֵי לְהַצִּיל, שֶׁבְּיָדוּעַ שֶׁלְּהָרְגֵהוּ בָּא:

טז וְנִדְרָשׁ מִקְרָא וּמָסֹרֶת. רַשְׁ"י. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יז דְּלֹא נָתַן לְהַצִּיל בְּנַפְשָׁם אֶלָּא מִדָּבָר שֶׁהוּא עֶרְוָה וְיֵשׁ בָּהּ קָלוֹן וּפְגָם לְנִרְדָּף. רַשְׁ"י. דּוּמְיָא דְנַעֲרָה הַמְאֹרָסָה:

יח וְאִי כָּתַב רַחֲמָנָא חֵטְא, הָוָה אֲמֵינָא אֲפִלּוּ חַיָּבֵי לָאוִין, כְּתַב רַחֲמָנָא מָוֶת כּוּ'. וְלִכְתּוֹב חֵטְא מָוֶת וְלֹא לִכְתּוֹב נַעַר נַעֲרָה (שֶׁהֲרֵי הֵן בַּכְּלָל), אִין הָכִי נַמִּי, וְנַעַר נַעֲרָה חַד לִמְעוּטֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְחַד לִמְעוּטֵי בְּהֵמָה. גְּמָרָא:

פרק ט

משנה א

א **הָרוֹצֵחַ כּוּ'**. יָלְפִינַן לְהוּ בַּגְּמָרָא דִּבְסֵיף. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ב **וְכָבַשׁ כּוּ' חַיָּב**. דְּאָמַר קְרָא [בְּמִדְבָּר לה] אוֹ בְאֵיבָה, לְרַבּוֹת אֶת הַמְצַמְצֵם, הֵינוּ כּוֹבֵשׁ שֶׁצִּמְצְמוֹ שָׁם שֶׁלֹּא יָקוּם. גְּמָרָא. וּמִלַּת כָּבַשׁ עִבְרִית, כְּמוֹ [שְׁמוּאֵל ב ח] הַגּוֹיִם אֲשֶׁר כִּבֵּשׁ:

ג אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁסּוֹפוֹ לְהָקִיא, מֵיהוּ לָאו מִכֹּחוֹ מֵיֵית. רַשְׁ"י:

ד **בְּאֶבֶן כּוּ'**. הָכָא דִּפְלִיגִי בְּאִם יָקוּם וְהִתְהַלֵּךְ כּוּ' דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת מִשְׁפָּטִים, וּבְאוֹתָהּ פָּרָשָׁה כְּתִיב בְּאֶבֶן אוֹ בְאֶגְרֹף. וְרִישָׁא נָסֵיב אֶבֶן אוֹ בַרְזֶל, כִּדְכְתִיב בְּפָרָשַׁת רוֹצֵחַ בְּפָרָשַׁת מַסְעֵי:

משנה ב

ה **נִתְכַּוֵּן כו'**. הָיָה עוֹמֵד אָדָם אֵצֶל בְּהֵמָה וְנִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג בְּהֵמָה וְהָרַג אָדָם, פָּטוּר, מִשּׁוּם דְּכִי אַתְרוּ בֵּיהּ הַתְרָאַת סָפֵק הוּא, אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַתְרָאָה שֶׁאָמַר יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא בֶּן בְּרִית וְעַל מְנָת כֵּן אֲנִי עוֹשֶׂה שֶׁאִם אֶהֱרְגֶנּוּ אֲנִי חַיָּב מִיתָה, פָּטוּר, דְּשֶׁמָּא לֹא יַהַרְגֶנּוּ. רַשִׁ"י:

ו **לִנְפָלִים**. אַנְפָּלִים לֹא מְחַיֵּב, דִּכְמַאן דְּקָטִיל דְּמֵי. רַשִׁ"י:

ז דְּאִם לֹא נִתְכַּוֵּן לְמַכַּת מִיתָה, הַתְרָאַת סָפֵק הִיא, דְּהִתְרוּ בּוֹ אַל תִּזְרֹק שֶׁמָּא תֵּלֵךְ עַל לִבּוֹ. רַשִׁ"י:

ח וְהִתְרוּ בּוֹ עָלָיו, דְּהַתְרָאַת וַדַּאי הוּא, וְהָרַג אֶת זֶה, חַיָּב, דְּאֵיכָא הַתְרָאָה עַל בֶּן בְּרִית וְהָוֵי מִתְכַּוֵּן עַל בֶּן בְּרִית. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר כו'. וְהַאי דְּשָׁבֵיק רַבִּי שִׁמְעוֹן לְסֵיפָא בְּהֶדְיָא וְהַדַּר אַדִּיוּקָא דְּרֵישָׁא, דְּלֹא תֵּימָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר אַכֻּלְּהוּ וַאֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן עַל מָתְנָיו וְהָלְכָה לוֹ עַל לִבּוֹ. רַשִׁ"י:

משנה ג

ט שֶׁלֹּא לְהַטְרִיחַ בֵּית דִּין. רַשִׁ"י:

י **לְבַת כֹּהֵן**. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעֲמֵיהּ דְּסָבִירָא לֵיהּ דַּאֲרוּסָה גַּם כֵּן בִּשְׂרָפָה, וּמִדְּאַפְקַהּ מֵאֲרוּסָה בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּסְקִילָה שְׁמַע מִנַּהּ כו'. גְּמָרָא:

יא **לַמְגַדֵּף כו'**. שֶׁפּוֹשְׁטִין יָדָן בָּעִקָּר. וּבַת כֹּהֵן לֹא יָצָאת אֶלָּא נְשׂוּאָה, וּמִכְּלַל בַּת יִשְׂרָאֵל נְשׂוּאָה שֶׁהִיא בְּחֶנֶק. רַשִׁ"י:

יב רַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעֲמֵיהּ דְּסָבִירָא לֵיהּ מַדִּיחֵי עִיר הַנִּדַּחַת בְּחֶנֶק, דְּדָנִין הַדָּחָה הַדָּחָה מִנָּבִיא, וּמְצִינוּ לְאַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת עַצְמָן שֶׁהֵן בְּסַיִף, אָמַרְתְּ וְכִי אֵיזֶה כֹּחַ מְרֻבֶּה, כְּלוֹמַר אֵיזֶה עֹון חָמוּר, כֹּחַ הַמַּדִּיחַ אוֹ כֹּחַ הַנִּדָּח, הֲוֵי אוֹמֵר כֹּחַ הַמַּדִּיחַ, שְׁמַע מִנַּהּ דְּחֶנֶק חָמוּר מִסַּיִף. גְּמָרָא:

יג שֶׁכֵּן אַנְשֵׁי עִיר הַנִּדַּחַת שֶׁפּוֹשְׁטִים יָדָם בָּעִקָּר נִדּוֹנִין בְּסַיִף. וּמְמַדִּיחִים אֵין לְהָשִׁיב, דְּרַבָּנָן סְבִירָא לְהוּ דְּמַדִּיחֵי עִיר הַנִּדַּחַת בְּסִקִילָה כו' גְּמָרָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ד

יד בַּגְּמָרָא יָלְפִינַן לַהּ:

טו הָכִי קָאָמַר, שֶׁנִּמְצָא עַכְשָׁיו שֶׁהָיְתָה תְּחִלָּה כו':

טז וְאַף עַל גַּב דִּבְאִסּוּר מוֹסִיף מוֹדָה רַבִּי יוֹסֵי כְּדִתְנַן בְּמִשְׁנָה ח' פֶּרֶק ג' דִּכְרֵתוֹת, הָכָא בַּחֲמוֹתוֹ וְנַעֲשֵׂית אֵשֶׁת אִישׁ אַף עַל גַּב דְּמוֹסִיף אִסּוּרָא לְעָלְמָא, שֶׁהָיְתָה מֻתֶּרֶת לְהֶם קֹדֶם שֶׁנַּעֲשֵׂית אֵשֶׁת אִישׁ, וּבְמִגּוֹ תֵּאָסֵר נַמִּי עָלָיו בְּאֵשֶׁת אִישׁ, תְּרֵי קְטָלֵי לֹא מָצֵית קָטֵיל לֵיהּ וְנִדּוֹן בַּחֲמוּרָה שֶׁהִיא בַּחֲמוֹתוֹ. גְּמָרָא:

משנה ה

יז דְּגַבְרָא בַּר קְטָלָא הוּא בִּידֵי שָׁמַיִם, וְקָרוֹבֵי הוּא דְּלֹא מִקָּרֵב קְטָלֵיהּ. וְכֵיוָן דְּקָא מְוַתֵּר לֵיהּ לְנַפְשֵׁיהּ לַעֲבֵרוֹת שֶׁל כָּרֵת, מְקָרְבִינַן לֵיהּ לְקָטְלֵיהּ עֲלוֹהִי. וּרְמִיזָא בַּקָּרָא, דִּכְתִיב [תְּהִלִּים לד] תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה. פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י מִי שֶׁהֶחְזַק רָשָׁע תְּמִיתָתוֹ רָעָתוֹ, אַלְמָא מֶחְזַק רָשָׁע בַּר מִיתָה הוּא. וּרְמִיזָה הוּא דַּהֲוֵי, וְעִקָּרָא דְּמִלְתָא דְּכִפָּה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הִיא:

יח גְּמָרָא. אֶבֶל שֶׁל שְׁתַּיִם וְשֶׁל שָׁלֹשׁ כְּרֵתוֹת אִסּוּרֵי הוּא דְּקָא טָעֵים. כְּלוֹמַר אֵינוֹ מְוַתֵּר עַצְמוֹ לְכָרֵת אֶלָּא שֶׁרוֹצֶה לִטְעֹם כָּל הָאִסּוּרִים:

יט דְּכֵיוָן דְּשָׁנָה הֶחָזַק דְּשׁוּב לֹא יִתְיַסֵּר, וּכְרַבִּי אָתְיָא דְּקִים לֵיהּ דְּבִתְרֵי זִמְנֵי הָוֵי חֲזָקָה:

כ וְאֵין לוֹ שָׁם מָקוֹם לְהִתְפַּשֵּׁט וְלֹא לִישַׁן. הָרַמְבַּ"ם. וְכִפָּה מִלָּה אֲרַמִּית. וְנָתַתָּה אֹתוֹ אֶל הַמַּהְפֶּכֶת [יִרְמְיָה כט] מְתַרְגְּמִינַן כִּפָּתָא:

כא **הַהוֹרֵג כוּ'**. וְאֵין עוֹשִׂין זֶה לִשְׁאָר מְחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, אֶלָּא אִם אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה פּוֹטְרִין אוֹתוֹ. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֲוֹנוֹת חֲמוּרִים מִשְׁפִּיכוּת דָּמִים, אֵין בָּהֶן הַשְׁחָתַת יִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים, אֲפִלּוּ עֲבוֹדָה זָרָה וַעֲרָיוֹת וְשַׁבָּת אֵינָן כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים, שֶׁאֵלּוּ הֵן בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, אֲבָל שְׁפִיכוּת דָּמִים מַעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ, וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עָוֹן זֶה הֲרֵי הוּא רָשָׁע גָּמוּר, וְאֵין כָּל מִצְוֹת שֶׁעָשָׂה כָּל יָמָיו שְׁקוּלִים כְּנֶגֶד עָוֹן זֶה, וְלֹא יַצִּילוּהוּ מִן הַדִּין כוּ'. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ו

כב כְּלוֹמַר שֶׁהַקָּטָן הוּא שֵׁם מֻשְׁאָל:

כג **קַנָּאִין כוּ'**. גּוֹנֵב קַטָּן, רָמֵיז לֵיהּ קָרָא, וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ [בְּמִדְבַּר ד]. וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י כְּבַלַּע לְשׁוֹן גַּנָּב שֶׁמַּבְלִיעִין וּמַחְבִּיאִין. וְרָמַז בְּעָלְמָא הוּא כוּ'. וְהַמְקַלֵּל בַּקּוֹסֵם, דְּמֵחֲזֵי כִּמְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם. גְּמָרָא. וּבוֹעֵל אֲרַמִּית, דְּהָא אַשְׁכְּחַן דְּבַר כָּרֵת הוּא [מַלְאָכִי ב] יַכֶּרֶת ה' לָאִישׁ:

כד כְּמוֹ לְךָ פְּגַע בּוֹ (מְלָכִים א ב). רַשִׁ"י:

כה אִם הוּא כֹּהֵן. תּוֹסָפוֹת:

כו **לְבֵית דִּין**. כְּלוֹמַר לְהַלְקוֹת בְּדִין לָאו שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חִיּוּב מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם, אֶלָּא מוֹצִיאִין כוּ', וְאֵין מְמַחִין עֲלֵיהֶם. הָרַמְבַּ"ם:

כז **חוּץ כוּ'**. דִּבְהַר הַבַּיִת מָתְרִים טְמֵאֵי מֵתִים וּמֵת עַצְמוֹ:

כח דִּבְמָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים אִישׁ (בַּשְּׁרוּפִים דִּקְרֹחַ) כְּתִיב. רַשִׁ"י. וְרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר אֵין דָּנִין יוֹמָת מִיָּמוּת כוּ' גְּמָרָא:

כט וְאִם תֹּאמַר וְתֵיפּוּק לֵיהּ שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ דִּבְכָרֵת. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁנִּטְמָא בִּפְנִים וְלֹא שָׁהָה כַּשִּׁעוּר אֶלָּא בָּא בִּקְצָרָה וְהָפַךְ בְּצַנּוֹרָא. תּוֹסָפוֹת. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב אַמַּאי לֹא חָשֵׁיב נַמֵּי פְּרוּמֵי בָּגְדִים:

פרק י

משנה א

א כָּל. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב שֶׁהֶאֱרִיךְ בְּסִדּוּרוֹ שֶׁל פֶּרֶק זֶה לִפְנֵי אֵלּוּ הֵן הַנֶּחֱנָקִין:

ב **אָרֶץ**. זוֹ מָשָׁל, כְּלוֹמַר אֶרֶץ הַחַיִּים, וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא. הָרַמְבַּ"ם:

ג **אֵין כּוֹ**'. שֶׁכּוֹפֵר בַּמִּדְרָשִׁים דְּדָרְשִׁינַן בַּגְּמָרָא מִנַּיִן לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה. וַאֲפִלּוּ יִהְיֶה מוֹדֶה וּמַאֲמִין שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים, אֶלָּא דְּלָא רָמִיזָא בְּאוֹרַיְתָא, כּוֹפֵר הוּא, הוֹאִיל וְעוֹקֵר שֶׁיֵּשׁ תְּחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה מַה לָּנוּ וְלֶאֱמוּנָתוֹ, וְכִי מֵהֵיכָן הוּא יוֹדֵעַ, הִלְכָּךְ כּוֹפֵר גָּמוּר הוּא. רַשְׁ"י:

ד וּבְמִשְׁנָה כ"ב פֶּרֶק ה' דְּאָבוֹת הִתִּיר בְּבֵית הַכִּסֵּא וּבַמֶּרְחָץ:

ה **הַמַּכָּה**. נִרְאֶה לִי דִּרְבוּתָא הוּא אַף שֶׁיֵּשׁ מַכָּה שֶׁאֵין בָּהּ חֹלִי כָּל הַגּוּף. וְכָל שֶׁכֵּן כְּשֶׁחוֹלֶה כָּל גּוּפוֹ:

משנה ב

ו **יָרְבָּעָם כו**'. בַּגְּמָרָא יָלִיף לְהוּ מִקְרָאֵי:

ז **בִּלְעָם כו**'. בַּגְּמָרָא יָלִיף לְהוּ מִקְרָאֵי, לְבַד מֵאֲחִיתֹפֶל דְּלֹא אִתְפָּרַשׁ בַּגְּמָרָא. וְנִרְאֶה לִי מִדִּכְתִיב (תְּהִלִּים נה) אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם וּדְרָשׁוּהוּ בַּגְּמָרָא עַל דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל, מִכְּלָל דְּשָׁוִים הֵם. וְעַיֵּן תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ג

ח **בַּדִּין**. לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁאַחַר הַתְּחִיָּה. וּכְעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דָּנִיֵּאל יב) וְרַבִּים מִיְּשֵׁנֵי אַדְמַת עָפָר יָקִיצוּ אֵלֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם וְאֵלֶּה לַחֲרָפוֹת וּלְדִרְאוֹן עוֹלָם. וּמְנָא אֲמִינָא לַהּ דְּמַתְנִיתִין בְּדִין זֶה מַיְרֵי וְלֹא בְּדִין שֶׁאַחַר הַמָּוֶת, שֶׁכֵּן פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י לְקַמָּן אֲבָל עוֹמְדִין בַּעֲדַת רְשָׁעִים, שֶׁחַיִּין וְנִדּוֹנִין:

ט **עוֹמְדִין כו**'. מִשּׁוּם דְּלֵית בְּהוּ שׁוּם מְעוּטָא וְדוֹר הַפַּלְגָּה נַמִּי עוֹמְדִין בַּדִּין וְלֹא הֻצְרַךְ לְמִתְנֵיהוּ. וּדְנָקֵט לַהּ הָכָא מִשּׁוּם רַבִּי נְחֶמְיָה:

י **אֵלּוּ וְאֵלּוּ**. אַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל וְאַנְשֵׁי סְדוֹם. וּבַחֲדָא פְּלִיג. רַשְׁ"י:

יא **דּוֹר הַמַּבּוּל**. דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ו) כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם. חַטָּאִים, אַנְשֵׁי סְדוֹם דִּכְתִיב בְּהוּ רָעִים וְחַטָּאִים לַה' מְאֹד:

יב **עֲשָׂרֶת הַשְּׁבָטִים**. שֶׁהֶגְלָה סַנְחֵרִיב, שֶׁנֶּאֱמַר (מְלָכִים ב יח) וַיַּנְחֵם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי. רַשִׁ"י:

יג **אֵין כו'**. לֹא בִּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם קָאָמַר, אֶלָּא אוֹתָן שֶׁגָּלוּ עַצְמָן אֵין לָהֶם חֵלֶק, שֶׁרְשָׁעִים גְּמוּרִים הֵם. אֲבָל בְּנֵיהֶם וְהַדּוֹרוֹת הַבָּאִים זוֹכִין וּמְזַכִּין. רַשִׁ"י. כִּדְמוֹכְחֵי קְרָאֵי בְּסוֹף יְחֶזְקֵאל. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יד **וַיִּשְׁלְכֵם**. מַשְׁמַע שֶׁיְּהוּ כֻּלָּם גּוֹלִין בְּמָקוֹם אֶחָד אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת. וְהַיְנוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁהֶגְלָם סַנְחֵרִיב וְהוֹשִׁיבָם בְּמָקוֹם אֶחָד כִּדְאָמְרִינַן שֶׁהוֹלִיכָם לְמִדִינוֹת אַפְּרִיקִ"א. אֲבָל שְׁנֵי הַשְּׁבָטִים לֹא גָּלוּ בְּמָקוֹם אֶחָד אֶלָּא נִתְפַּזְּרוּ בְּכָל אֲרָצוֹת, וַעֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר (זְכַרְיָה י) אֲשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם. רַשִׁ"י:

טו **מַאֲפִיל**. בַּבֹּקֶר, וּבַצָּהֳרַיִם מֵאִיר. אִי נַמִּי בָּעֶרֶב אְפֵל וְהוֹלֵךְ וּלְמָחֳרָתוֹ מֵאִיר. אַף עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים עֲתִידִין לַחֲזוֹר לִהְיוֹת לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. רַשִׁ"י:

משנה ד

טז **אֵין לָהֶם כו'**. וּמַאי שְׁנָא מִשְּׁאָר מְחַיָּבֵי בֵּית דִּין שֶׁיֵּשׁ לָהֶם חֵלֶק כו' כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַ"ב רֵישׁ פֶּרֶק, וְכֵן מַשְׁמַע בְּסוֹף פֶּרֶק ו' נִתְעַכֵּל הַבָּשָׂר כו' עַיֵּן שָׁם בְּהָרַ"ב, וְהָתָם עַל כָּל הָרוּגֵי בֵּית דִּין קָאֵי. הָא מִלְּתָא מִתְרָצָא דְּהָא דִּתְנַן הָכָא שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק כו', הֲנֵי מִלֵּי דְּלֹא אִקְּטִיל, אֲבָל אִם דָּנוּ אוֹתָם וְהָרְגוּם יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יז **אֲנָשִׁים כו'**. דִּתְנוּ רַבָּנָן, יָצְאוּ אֲנָשִׁים, אֲנָשִׁים וְלֹא נָשִׁים, אֲנָשִׁים וְלֹא קְטַנִּים. גְּמָרָא:

יח **שְׁנֵי עֲדִים**. יָלְפִינַן לַהּ בַּגְּמָרָא:

יט לָאו מִשּׁוּם שֶׁאֵין דָּנִין שְׁנַיִם בְּיוֹם אֶחָד כְּדִתְנַן בְּפֶרֶק ו' מִשְׁנָה ד', דְּהָא אָמְרִינַן הָתָם דִּבְמִיתָה אַחַת וּבַעֲבֵרָה אַחַת דָּנִין כו'. אֶלָּא מִשּׁוּם דִּנְפִישֵׁי עֵדִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וְאֵין פְּנַאי לַחֲקֹר כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּיוֹם אֶחָד, מַרְבִּין לָהֶם בָּתֵּי דִינִין כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל עֵדוּתָן בְּיוֹם אֶחָד וְיֵגְמַר דִּין כֻּלָּם בְּיוֹם אֶחָד וְאִי אַתָּה מְעַנֶּה אֶת דִּינָן. רַשִׁ"י:

כ כְּדִתְנַן בְּפֶרֶק קַמָּא מִשְׁנָה ה':

משנה ה

כא גְּמָרָא, וּרְמִינְהוּ, וְכַמָּה יְהֵא בָּעִיר וְיֵהֵא כְּאַנְשֵׁי הָעִיר, שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, אָמַר רָבָא לֹא קַשְׁיָא, הָא לְמִהְוֵי כִּבְנֵי מָתָא לְתֵת לְצָרְכֵי הָעִיר, הָא לְמֶהֱוֵי מִיְּתֵבֵי מָתָא סַגִּי בִּשְׁלֹשִׁים יוֹם, וְקָרִינַן בְּהוּ אֶת יוֹשְׁבֵי הָעִיר הַהִיא:

כב **צַדִּיקִים כו'**. וְהֵם שְׁאָר יוֹשְׁבֵי הָעִיר שֶׁלֹּא הֵדִיחוּ עִם רַבָּה. הָרַמְבַּ"ם:

כג **אוֹבְדִין**. בַּגְּמָרָא, אוֹתָהּ, פֵּרַט לִנְכְסֵי צַדִּיקִים שֶׁחוּצָה לָהּ. כָּל, לְרַבּוֹת שֶׁבְּתוֹכָהּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תוֹרָה נִכְסֵי צַדִּיקִים שֶׁבְּתוֹכָהּ יֹאבְדוּ, מִי גָּרַם לָהֶם שֶׁיָּדוּרוּ בְּתוֹכָהּ, מָמוֹנָם, לְפִיכָךְ מָמוֹנָם אָבֵד. גְּמָרָא. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב וְתוֹסָפוֹת חֲדָשִׁים:

משנה ו

כד **עוֹשִׂין כו'**. דִּרְחוֹבָהּ דְּהַשְׁתָּא נַמִּי מַשְׁמַע. גְּמָרָא:

כה **יִפָּדוּ**. אִם הֵם בָּדָק הַבַּיִת:

כו מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִכְסֵי שָׁמַיִם וּקְדֻשַּׁתָן קְדֻשַּׁת הַגּוּף. הָרַמְבַּ"ם. כְּלוֹמַר וְלֹא דְּמֵי לְהֶקְדֵּשׁוֹת דִּתְנַן בָּהֶם יִפָּדוּ, דְּאוֹתָן הֵן דְּבָדָק הַבַּיִת שֶׁאֵין לָהֶם אֶלָּא קְדֻשַּׁת דָּמִים. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב, וְתוֹסָפוֹת חֲדָשִׁים:

כז לֹא דְּקַיְמָא לָן הָכִי, אֶלָּא אֲפִלּוּ לְמַאן דְּאָמַר דְּמָמוֹן יִשְׂרָאֵל הוּא קָאָמַר:

כח **יְגַנְּזוּ**. וְלֹא סַגִּי לְהַנִּיחָם שֶׁיֵּרָקְבוּ כְּמוֹ בִּתְרוּמָה, מִשּׁוּם דְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְכֵן כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ הַכֹּל מֻתָּרִין וְנֶהֱנִין בָּהֶן, חָשְׁשׁוּ שֶׁאִם יַנִּיחוּם שֶׁיֵּהָנוּ מֵהֶם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן תְּרוּמָה דְּלֵיתָא אֶלָּא לַכֹּהֲנִים, וְכֹהֲנִים זְרִיזִין הֵן וְלֹא יֵהָנוּ מִמֶּנָּה:

כט **שֶׁהָרַשָּׁעִים**. מַאן רְשָׁעִים, גַּנָּבֵי. גְּמָרָא דַּף קי"ג:

פרק יא

משנה א

א **הַמַּכֶּה כו'**. דִּכְתִיב (שְׁמוֹת כא) וּמַכֵּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת יוּמָת. וְכָל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם אֵינָהּ אֶלָּא חֶנֶק. גְּמָרָא. וְכֵן בְּכֻלָּם כְּתִיב מִיתָה סְתָם:

ב **מַמְרֵא**. כְּמוֹ מַמְרִים הֱיִיתֶם (דְּבָרִים ט). רַשְׁ"י:

ג **חַבּוּרָה**. וְאֵימָא אַף עַל גַּב דְּלֹא עֲבִיד חַבּוּרָה, כְּתִיב בְּמַכֵּה בְהֵמָה נֶפֶשׁ (דְּמַשְׁמַע דָּם דַּהֲוֵי חַבּוּרָה. רַשְׁ"י), וְאִם אֵינוֹ עִנְיָן לִבְהֵמָה, דְּהָא אִי נַמִּי הִכְחִישָׁהּ בַּאֲבָנִים (דְּלֹא עֲשָׂה בָּהּ חַבּוּרָה) חַיָּב, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְנֶפֶשׁ אָדָם (דְּהַיְנוּ אָבִיו). גְּמָרָא. וּתְמִיהָא לִי, דְּלֹא כְתִיב נֶפֶשׁ בִּבְהֵמָה אֶלָּא בְּהוֹרָגָהּ וְלֹא בְּמַזִּיקָהּ, כִּדְמוֹכָחֵי קְרָאֵי סוֹף פָּרָשַׁת אֱמוֹר. וּבְמָכִילְתָּא דְּרַשֵּׁי הָכִי, וּמָה אִם מִדַּת נְזָקִין מְרֻבָּה אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה בָּהּ חַבּוּרָה (דְּאִי לָאו הָכִי אֵין כָּאן נֵזֶק), מִדַּת עֲנָשִׁין מְעוּטָה לֹא יִהְיֶה חַיָּב עַד שֶׁיֵּעָשֶׂה בָּהֶן חַבּוּרָה כו':

ד אֲבָל אִי לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא נַיְלַף מִמְּקַלֵּל בְּהֶקֵּשׁ. עַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ה **לִרְשׁוּתוֹ**. וְנִסְתַּפְּקוּ הַתּוֹסָפוֹת אִי הָכָא נַמִּי הִגְבִּיהוּ כְּמוֹ שֶׁהוֹצִיאוּ דָּמֵי, אוֹ דִלְמָא הָכָא שָׁאנֵי, דְּהָא אַשְׁכְּחַן לְקַמָּן דִּמְכָרוֹ לִקְרוֹבִים פָּטוּר, דְּבָעִינַן שֶׁיּוֹצִיאֻנוּ מֵרְשׁוּת אֶחָיו, כָּל שֶׁכֵּן דִּבְרְשׁוּת בְּעָלִים לֹא מַהֲנֵי כְּלָל:

וְהִתְעַמֶּר כוּ'. וְתַנָּא קַמָּא נַמִּי בָּעֵי עִמּוּר, כִּדְפֵרֵשׁ הָרַ"ב, וְכָל שֶׁכֵּן מְכִירָה, דְּבָהּ לֵית פְּלֻגְתָּא. וְלֹא הָיָה צָרִיךְ לְהָאֲרִיךְ לְהָבִיא הַכָּתוּב, כָּל שֶׁכֵּן וּמְכָרוֹ׃

וְאֶלָּא לְמְעוּטֵי מַאי. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמֵ"ם דְּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּרִשִׁינַן לֵיהּ, אִם כֵּן לֹא סַגֵּי דְלָא לְכְתוּב מֵ"ם אַחֲרֵת לְגוּפֵיהּ דְּקָרָא דְגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִן, וּלְהָכִי כָּתַב מֵאֶחָיו, מִשּׁוּם הַמֵּ"ם. וְרַבִּי יְהוּדָה לָאו מֵ"ם דָּרֵישׁ אֶלָּא דְּמֵמֵילָא אִמַּעֲטוּ עֲבָדִים, דְּאֵינָן בִּכְלָל אֶחָיו. וְעוֹד נִרְאֶה לִי, דְּאִצְטְרִיךְ אֶחָיו, כִּדְתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מֵאֶחָיו, עַד שֶׁיּוֹצִיאֶנּוּ מֵרְשׁוּת אֶחָיו, לַאֲפוֹקֵי מְכָרוֹ לְקָרוֹבִים דְּפָטוּר. וּלְרַבִּי יְהוּדָה תַּרְתֵּי בְּמַשְׁמַע מֵאֶחָיו. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב׃

משנה ב

רַשִׁ"י. וְנִרְאֶה שֶׁסְּבָרָתָם כְּדֵי לְקָרֵב הַבָּתֵּי דִינִין אֶל הַמָּקוֹם הַיּוֹתֵר מְקֻדָּשׁ שֶׁבְּאֶפְשָׁר. וּלְפִיכָךְ פֵּרֵשׁ פֶּתַח הַר הַבַּיִת הוּא הַפֶּתַח אֶל הָעֵבֶר שֶׁלִּפְנִים שֶׁשָּׁם מַתְחֶלֶת עֶזְרַת נָשִׁים. וְלֹא בַּפֶּתַח שֶׁאֶל הָעֵבֶר שֶׁבַּחוּץ׃

דְּרַשְׁתִּי כוּ'. לְשׁוֹן דְּרָשָׁה, כְּלוֹמַר לַרַבִּים בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. וּלְשׁוֹן לִמּוּד, לְתַלְמִידָיו שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין לְפָנָיו בְּבֵיתוֹ. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב׃

אִם שָׁמְעוּ כוּ'. רְצוֹנוֹ לוֹמַר אִם הֵם יוֹדְעִים אוֹתוֹ הַדִּין וְשָׁמְעוּ דִין הַתּוֹרָה בּוֹ יַגִּידוּ כוּ'. עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַדָּבָר לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל. וְאִם בֵּית דִּין הַגָּדוֹל מְקֻבָּלִים בַּדָּבָר הַהוּא יוֹדִיעוּם מַה שֶּׁהֵם יוֹדְעִים מִן הַקַּבָּלָה. וְאִם לֹא שָׁמְעוּ בּוֹ, יְדוּנוּ בּוֹ כְּפִי הַסְּבָרוֹת וְהֶקֵּשׁוֹת הַתּוֹרִיּוֹת הַיְדוּעוֹת אֶצְלָם עַד שֶׁיַּסְכִּימוּ כֻּלָּם אוֹ רֻבָּם שֶׁהַדִּין כָּךְ, וְיֹאמְרוּ לָהֶם שֶׁיִּתְחַיְּבוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן. הָרַמְבַּ"ם. וְלוֹמַר שֶׁהַשֵּׁנִי בָּתֵּי דִינִין אֵינָן רַשָּׁאִים לְהוֹרוֹת מִלִּבָּם אֶלָּא מַה שֶּׁקִּבְּלוּ וְשָׁמְעוּ יֹאמְרוּ וְלֹא זוּלַת כוּ', וְאִם כֵּן אֵינוֹ נַעֲשֶׂה מַמְרֶא אֲפִלּוּ לֹא יִשְׁמַע לְדִבְרֵיהֶם. וְקַשְׁיָא, אִם כֵּן מָה הוֹעִילוּ בְּמַאֲמָרָם שֶׁעַל פִּי קַבָּלָתָם כוּ'. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁזֶּה הִכְרִיחוֹ לְהָרַמְבַּ"ם שֶׁבְּחִבּוּרוֹ כָּתַב בְּעִנְיָן אַחֵר כוּ'. וְכָתַב הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה, נִרְאֶה שֶׁהוּא מְפֹרָשׁ אִם שָׁמְעוּ הַזָּקֵן [וּבֵית דִּינוֹ] וְקִבְּלוּ לַעֲשׂוֹת כְּדִבְרֵי אוֹתוֹ בֵּית דִּין אוֹמְרִים לָהֶם סְבָרָתָם. עַד כָּאן. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב׃

חַיָּב. וַאֲפִלּוּ הוּא אוֹמֵר גַּם כֵּן מִפִּי הַקַּבָּלָה. וְהַטַּעַם, שֶׁהַתּוֹרָה חָלְקָה לָהֶם כָּבוֹד, כְּמוֹ שֶׁחִיְּבָה הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ מִיתָה לִכְבוֹד אָבִיו וְאִמּוֹ. הָרַמְבַּ"ם׃

מְסַיֵּם רַשִׁ"י לְמְעוּטֵי תַּלְמִיד. וְכָתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת, וְאֵין זֶה כִּשְׁאָר מַפְלָא דְּבָכָל דּוּכְתֵי. וְהָרַמְבַּ"ם כָּתַב, בַּמַּפְלָא, מִמִּי שֶׁלֹּא יִפָּלֵא מִמֶּנּוּ אֶלָּא הַדָּבָר הַנִּפְלָא הַקָּשֶׁה׃

משנה ג

בְּדִבְרֵי סוֹפְרִים. לֹא שֶׁאַרְבָּעָה בָתִּים הֵם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים וְשֶׁמִּדִּבְרֵי תוֹרָה אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה, דְּאִם כֵּן הֵיאַךְ תְּחַיְּבוּהוּ הַתּוֹרָה מִיתָה מַה שֶּׁהוֹרָאַת הַתּוֹרָה עַצְמָהּ הִיא כָּךְ, אֶלָּא כָּל שֶׁאֵינוֹ

מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא דְּאוֹרַיְתָא דִּבְרֵי סוֹפְרִים קָרִינַן לֵיהּ, כְּלוֹמַר שֶׁאִלּוּלֵי קִבְּלוּ סוֹפְרִים פֵּרוּשׁוֹ לֹא הָיִינוּ מְבִינִים אוֹתוֹ כָּךְ:

יד **פָּטוּר**. כְּשֶׁהוֹדָה בְּחִיּוּבוֹ בָּהֶם, אֲבָל הוּא יְבַטֵּל אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר לַעֲבֹר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה עַד שֶׁיּוֹדֶה שֶׁהִיא עֲבֵרָה, וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין, לְפִי שֶׁלֹּא יֵהָרֵג מִי שֶׁבִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה. אֲבָל אִם אָמַר אֵין תְּפִלִּין עַל דֶּרֶךְ כְּפִירָה יֵהָרֵג מִצַּד שֶׁהוּא מִין. הָרַמְבַּ"ם. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

טו כֵּן הוּא הַגִּרְסָא בִּזְבָחִים דַּף ל"ג. וְעַיֵּן בְּאוֹר תּוֹרָה וּבְמִנְחַת שַׁי. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ד

טז **אֵין מְמִיתִין כוּ'**. אֲבָל דָּנִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ. גְּמָרָא. וְעַיֵּן פֶּרֶק קַמָּא מִשְׁנָה ה':

יז רַשִׁ"י. וְצָרִיךְ לְפָרֵשׁ אֶלָּא מַעֲלִין כוּ' כְּשֶׁהַבֵּית דִּין חוֹזֵר. וְהַתּוֹסְפוֹת הִקְשׁוּ וְהֶעֱלוּ דְּדָוְקָא כְּשֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ קֹדֶם שֶׁגָּלְתָה, דְּלְאַחַר שֶׁגָּלְתָה בָּטְלָה דִּינֵי נְפָשׁוֹת. וְלִי נִרְאֶה דְּאֶלָּא מַעֲלִין אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַל בֵּית דִּין שֶׁבְּעִירוֹ:

יח דְּתַנְיָא, אֶל הַמָּקוֹם, מְלַמֵּד שֶׁהַמָּקוֹם גּוֹרֵם:

יט **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כוּ'**. בַּגְּמָרָא, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי נֶאֱמַר יִרְאוּ וְיִירָאוּ. וַהֲלֹא לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא יִשְׁמְעוּ וְיִירָאוּ, לָמָּה מְעַנְּין וְכוּ':

משנה ה

כ וּמִיהוּ לְהַתְרָאָתוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ נְבִיאִים. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כא **וְהַמְוַתֵּר כוּ'**. הַמַּפְקִירִם, שֶׁלֹּא חָשַׁשׁ לְמָה שֶׁאָמַר לוֹ הַנָּבִיא. רַשִׁ"י. וּלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם, שֶׁיְּקַל וְיַעֲלִים עַיִן מִדִּבְרֵי הַנְּבִיאִים וְלֹא יַעֲשֶׂה מִצְוָתָם עַל הַדַּיּוּק וְהַדְּקְדּוּק:

כב וּבַגְּמָרָא לֹא אָמְרוּ בַּלָּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן קָרֵי בֵיהּ, אֶלָּא דִּכְתִיב וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע וּקְרֵי בֵיהּ לֹא יַשְׁמִיעַ אֶל דְּבָרַי. וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ, דִּכְתִיב וְהָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע, הַיְנוּ הַמְוַתֵּר, שֶׁהוּא מַשְׁמָעוּת הַכָּתוּב כְּמִי שֶׁאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לְדִבְרֵי ה' שֶׁדִּבֵּר הַנָּבִיא בִּשְׁמוֹ. וּקְרֵי בֵיהּ לֹא יַשְׁמִיעַ הַיְנוּ כּוֹבֵשׁ כוּ'. וּקְרֵי בֵיהּ לֹא יִשְׁמַע אֶל דְּבָרַי, כְּלוֹמַר פָּסְקִינַן לִקְרָא בְּסַכִּינָא חָרִיפָא וְלֹא מַתְחִיל לִקְרוֹת וְהָיָה הָאִישׁ, אֶלָּא אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמַע, וּבַנָּבִיא גּוּפֵיהּ קָאָמַר. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ו

כג **בְּשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה**. שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים. גְּמָרָא:

כד **מַקְדִּימִין**. כְּלוֹמַר אֵין לָהֶם לְצַפּוֹת מִיתָה אַחֶרֶת, אֶלָּא מַשְׁכִּימִין לְאוֹתָהּ שֶׁנִּגְמַר לָהּ דִּינוֹ שֶׁל נִדּוֹן. רַשִׁ"י. וְהַתּוֹסְפוֹת פֵּרְשׁוּ דִּלְהָכִי קָאָמַר מַקְדִּימִין, כְּלוֹמַר וַדַּאי אַתָּה צָרִיךְ

לַהֶמִיתָם בַּמִּיתָה שֶׁרָצוּ לַהֲמִיתוֹ, אֲבָל וַדַּאי אִם אֵינְךָ יָכוֹל, אֲפִלּוּ הָכִי נַמִּי נְמִיתֵם בְּכָל מִיתָה שֶׁנּוּכַל. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

כה **וּבוֹעֲלָהּ**. נִרְאֶה דְּהָכִי קָאָמַר, חוּץ מִשֶּׁכְּשֶׁהוּזְמוּ לְבַת כֹּהֵן עִם בּוֹעֲלָהּ, שֶׁגַּם בּוֹעֲלָהּ נִדּוֹן, דְּמִתְקַיֵּם בָּהּ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו. אֲבָל כְּשֶׁלֹּא זָמְמוּ לְאָחִיו, כְּגוֹן שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ אוֹ לֹא הִתְרוּ בּוֹ כוּ', דְּהַשְׁתָּא אֵין לָנוּ לְהַקִּישָׁם לוֹ, דְּאִין הָכִי נַמִּי דְּמַקְדִּימִין אוֹתָם לַדִּין שֶׁלָּהּ. וְזֶה נִרְאֶה בִּלְשׁוֹן רַשִׁ"י וְהָרַמְבַּ"ם. אֶלָּא שֶׁהַתּוֹסְפוֹת הוֹכִיחוּ דְּאַף עַל פִּי שֶׁאֵין דִּין בַּבּוֹעֵל, נִדּוֹנִים בְּחֶנֶק. וּלְדִבְרֵיהֶם צָרִיךְ לוֹמַר דְּתַנָּא מִסְּרַךְ סְרִיךְ בְּלִישְׁנָא דְּרֵישׁ פִּרְקִין, וְנָקַט וּבוֹעֲלָהּ אַף עַל גַּב דְּלֹא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ הָכָא: